



LAUREA

”Silmukka kerrallaan”

- Käsityöpajan ohjaaminen

vastaanottokeskuksessa



Hornig, Sara

Johansson, Jenna

2011 Tikkurila

Laurea-ammattikorkeakoulu
Laurea Tikkurila

”Silmukka kerrallaan”

- Käsiyöpajan ohjaaminen vastaanottokeskuksessa

Hornig Sara
Johansson Jenna
SOS 07
Opinnäytetyö
Maaliskuu, 2011

Laurea ammattikorkeakoulu
Tikkurila
Sosiaalialan koulutusohjelma
Luovat toiminnot
Marginalisaatio

Tiivistelmä

Hornig Sara ja Johansson Jenna

”Silmukka kerrallaan” - Käsityöpajan ohjaaminen vastaanottokeskuksessa

Vuosi	2011	Sivumäärä	55
-------	------	-----------	----

Toiminnallisena opinnäytetyönämme järjestimme ja ohjasimme Pata, sandaali ja virkattu teltta -projektin toivomuksesta käsityöpajaa turvapaikanhakijanisille Punavuoren vastaanottokeskuksessa. Projekti osallistuu pakolaisuutta koskevaan keskusteluun kolmen tilataideteoksen kautta.

Toiminta oli suunnattu vastaanottokeskuksen naisasiakkaille. Pajalle sai tulla tekemään käsitöitä, eikä osallistumiseen tarvinnut sitoutua. Osallistujien lapsille oli myös järjestetty ohjelmaa pajan ajaksi. Opetimme naisille pääasiassa neulontaa ja virkkausta. Toiminta oli hyvin vapaamuotoista, jotta osallistumisen kynnyksellä olisi mahdollisimman matala. Käsityöpaja koontui opinnäytetyöhömmä liittyen 8 kertaa.

Toiminnan tavoitteena oli tarjota turvapaikanhakijanisille mahdollisuus mielekkääseen vapaa-ajanviettoon ja innostaa käsitöiden tekemisessä. Opinnäytetyössämme raportoimme ja arvioimme käsityöpajan toimintaa ja sen haasteita ryhmänohjauksen näkökulmasta. Raportin kokoamiseen käytimme keinoja havainnointia ja oppimispäiväkirjaa.

Käsityöpajan ohjaamiseen liittyi monia haasteita. Suurimmalla osalla pajaan osallistuvista naisista ei ollut kokemusta neulomisesta tai virkkaamisesta. Lasten mukanaolo oli aikaa vievää, jonka takia naisten ohjaaminen ja huomioiminen jäi vähemmälle. Turvapaikanhakijan elämäntilanteeseen liittyvät piirteet tuli huomioida. Havaintojemme mukaan epävarmuus tulevasta näkyi käsityöpajan arjessa silloin tällöin, muttei hallinnut sen ilmapiiriä.

Mielestämme mielekkään vapaa-ajan toiminnan järjestäminen vastaanottokeskuksessa on tärkeää. Monen turvapaikanhakijan arki on yksitoikkoista ja sosiaalinen verkosto suppea. Virkistystoiminta voi ylläpitää turvapaikanhakijoiden toimintakykyä ja edesauttaa sosiaalisten verkostojen syntymistä.

Avainsanat: Luovat toiminnot, ryhmänohjaus, turvapaikanhakija

Laurea University of Applied Sciences
 Laurea Tikkurila
 Degree Programme in Social Services
 Creative methods
 Marginalisation

Abstract

Sara Hornig and Johansson Jenna

"One loop at a time" - Instruction of a handicraft workshop in a reception center
 Year 2011 Pages 55

In connection with the project *Pots, Sandals and a Tent* we carried out an activity-based thesis that rests on a handicraft workshop for women asylum seekers. On the whole, the project aims to contribute to the current refugee discussion.

The purpose of the workshops was to offer women enjoyable free-time activities and to encourage them to making handicrafts. Therefore, in our thesis we evaluate the workshop activity and reflect on how to instruct a group of asylum seekers. Observation and learning diaries were used as a base for assessment.

The activity was carried out in the Punavuori reception center. Workshop participation was voluntary for all women who wanted to learn handicrafts, knitting and crochet being the most important techniques. In order to ensure a low threshold for participation, the activities were highly informal. In addition, activities for their children were organized during the duration of the workshops. Altogether, the handicraft workshop was organized eight times.

Throughout the instruction of the workshop we encountered many challenges. Most of the women who joined the group had none or little experience in knitting and crocheting. The fact that children were allowed to join the group limited the time used for instructing the women. Furthermore, as instructors we had to continuously take into consideration the fact that the women were asylum seekers and all special features that entailed.

As a conclusion, we identified various features such as lack of concentration in the women's behaviour. The everyday life of the asylum seeker is often monotonous. Furthermore their social networks are extremely constricted.

The thesis illustrates that free-time activities can support in asylum seekers' ability to function and enable to build up social networks. Therefore, we argue that it is important to provide asylum seekers with pleasant free-time activities during their stay at the reception center.

Keywords: creative methods, instruction of groups, asylum seeker

Sisällys

1	JOHDANTO.....	6
2	TOIMINNAN TAUSTA JA TARKOITUS	7
	2.1 Toiminnan ja kirjallisen raportin tavoitteet.....	8
	2.2 Pata, sandaali ja virkattu teltta -projekti	8
3	TOIMINNALLINEN OPINNÄYTETYÖ	9
	3.1 Toiminnallisen opinnäytetyön arvioinnin toteuttaminen.....	10
	3.2 Havainnointi ja oppimispäiväkirja.....	10
4	TEORIA	11
	4.1 Kuka on turvapaikanhakija?	12
	4.2 Turvapaikanhakija asiakkaana	13
	4.3 Turvapaikanhakijoista koostuvan ryhmän ohjaus.....	14
	4.4 Luovat toiminnot turvapaikanhakijoiden kanssa työskennellessä	15
5	PROSESSIKUVAUS	16
	5.1 Opinnäytetyön näkökulman rajaaminen	17
	5.2 Toiminnallisen osuuden suunnittelu	18
	5.3 Eri tahojen välinen yhteistyö	20
	5.4 Tutkimusluvan anominen	21
	5.5 Toiminta ja toteutus.....	22
	5.5.1 Käsityöpajan ajankohta ja kesto.....	22
	5.5.2 Käsityöpajan osallistujat	23
	5.5.3 Käsityöpajatoiminnan sisältö	25
	5.5.4 Ohjaajan tehtäviä käsityöpajassa.....	27
6	TOIMINNALLISEN OSUUDEN ARVIOINTI OHJAAJAN NÄKÖKULMASTA	28
	6.1 Turvapaikanhakijan kohtaaminen ammatillisesti.....	29
	6.2 Kulttuurieroista.....	29
	6.3 Osallistujien elämäntilanne	31
	6.4 Osallistujien elämäntilanteen vaikutukset työskentelyyn	32
	6.5 Osallistujien motivaatiosta	33
	6.6 Kielellisen kommunikaation haasteita.....	34
	6.7 Käsityöpajan ohjaaminen vastaanottokeskuksessa.....	36
	6.7.1 Toiminnan suunnittelu ja aloittaminen ennalta määrittämättömälle ryhmälle	36
	6.7.2 Ohjaajan tehtävät ja rooli	37
	6.7.3 Voimautumista tukeva näkökulma ohjauksen taustalla.....	39
	6.7.4 Ohjaajan ajankäyttö	40
	6.7.5 Luovan toiminnan ohjaamisesta.....	40
	6.7.6 Käsitöiden opettaminen	42

6.7.7	Kommunikaatio ja vuorovaikutus käsityöpajassa.....	43
6.8	Ohjauksen arvioinnin yhteenveto	44
7	TOIMINNAN TAVOITTEIDEN ARVIOINTI	45
8	POHDINTA	47
8.1	Opinnäytetyö oppimisprosessina	48
8.2	Kehitysehdotuksia.....	49
8.3	Lopuksi	51
	LIITTEET	56
	Liite 1 Tutkimuslupa.....	56

1 JOHDANTO

Maailmalla kansainvälisiä pakolaisia on arviolta 12 miljoonaa, ja maansisäisiä pakolaisia jopa 26 miljoonaa (Suomen Pakolaisapu 2009). Suomeen on 70-luvulta lähtien saapunut n. 30 000 pakolaista. Viime vuosina turvapaikanhakijoiden määrä Suomessa on ollut kasvussa, tosin vuonna 2010 turvapaikanhakijoiden määrä laski. (Pyykkönen, Maahanmuuttovirasto 2010.)

Keskustelua maahanmuutosta on viime vuosina käyty kiivaasti. Poliittiset puolueet ovat myös ottaneet kantaa monikulttuurisuuskeskusteluun, ja mielipiteet teemasta ovat kärjistyneet joko maahanmuuton puolesta tai vastaan. Julkinen keskustelu maahanmuutosta on usein draamaattisesti latautunutta, sillä se on negatiivista uhkakuviin keskittymistä ja näkökulmat ovat useimmiten yksipuolisia. (Keskinen, Rastas & Tuori 2009: 7-8.) Mediassa turvapaikanhakijoiden määrästä puhutaan usein uhkaavalla tavalla, vaikka vain noin viidesosa Suomessa asuvista ulkomaalaisista on tullut maahan turvapaikanhakijoina tai kiintiöpakolaisina (Pitkänen 2005: 4).

Toteutimme opinnäytetyömme yhteistyössä Pata, sandaali ja virkattu teltta -projektin kanssa. Projektiin sisältyy kolme tilataideteosta, jotka käsittelevät pakolaisuutta. Projekti osallistuu pakolaiskeskusteluun tuomalla tilataideteosten kautta pakolaisille kasvot. Pakolaiset ilmenevät tilataideteoksissa yksilöinä, heidän käytettyihin sandaaleihinsa, patoihinsa ja heidän tekemiinsä käsitöihin liitettyjen tarinoiden ja kuvien kautta. Pakolaisuutta ei esitellä ainoastaan uhkaavina lukuina, vaan yksittäisten pakolaisten tarinoita tuodaan näkyväksi. Taideteokset tulevat esille vuoden 2011 kulttuuripääkaupunkiin Turkuun.

Toiminnallisena opinnäytetyönämme ohjasimme PST -projektin toivomuksesta käsityöpajaa turvapaikanhakijanisille Punavuoren vastaanottokeskuksessa. Tarkoituksena oli mahdollistaa perinteisten käsitöiden teko ja osallistaa naiset projektiin ostamalla heiltä käsityö. Pajan luonne muuttui toiminnan aikana niin, ettei naisten projektiin osallistuminen loppujen lopuksi ollut niin oleellista kuin käsitöiden teon mahdollistaminen ja yhdessä oppiminen.

Käsityötoiminnan kautta turvapaikanhakijoille tarjottiin mahdollisuus uuden taidon oppimiseen yhdessä muiden naisten kanssa. Vastaanottokeskus tarjoaa työ- ja opintotoimintaa asukkaalleen. Monen turvapaikanhakijan arki on silti yksitoikkoista, joka voi passivoida jo lähtökohtaisesti vaikeassa elämäntilanteessa olevaa ihmistä.

Käsityöpajaryhmän erityispiirteitä olivat siihen osallistuneiden heterogeenisuus ja avoimen ryhmän muuttuvuus. Ryhmän heterogeenisuus tarkoitti osallistujien kansallisuutta, äidinkieltä, ikää, Suomessa oloaikaa ja käsityöosaamisen tasoa. Avoimen ryhmän piirteisiin kuului käsi-

työpajaan osallistumisen satunnaisuus sekä osallistujien määrän vaihtelevuus. Nämä muuttuvat tekijät toivat lisähaasteita turvapaikanhakijoille suunnatun avoimen ryhmän ohjaamiseen. Raportoimme toiminnasta ohjaajan näkökulmasta, pohtien sitä, mitä ohjaajan tulisi ottaa huomioon turvapaikanhakijoista koostuvan ryhmän ohjaamisessa.

Toiminnalliset ja luovat menetelmät ovat meille oleellinen ja mieluisa tapa työskennellä. Tahtoisimme tulevaisuudessa yhdistää monikulttuurisen ja yhteiskunnallisen taide- ja sosiaalialan työn. Luovien menetelmien soveltaminen sosiaalialalla on viime vuosina yleistynyt. Yhteiskunnan muutokset, jotka heijastuvat sosiaalialalle, luovat jatkuvasti tarvetta uusille toimintamalleille. Taide- ja kulttuurialan toiminnat voivat tarjota uusia menetelmiä asiakastyöhön ja asiakkaan kohtaamiseen sosiaalialalla.

2 TOIMINNAN TAUSTA JA TARKOITUS

Opinnäytetyöprosessimme alkoi, kun tutustuimme Pata, sandaali ja virkattu teltta-, eli PST -projektiin. PST -projekti on kolmen tilataideteoksen sarja, joka käsittelee pakolaisuutta. Innostuimme projektista heti, sillä siinä yhdistyivät meitä molempia kiinnostava asiakasryhmä sekä työmuoto: monikulttuurinen työ sekä toiminnalliset, luovat menetelmät ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen taiteen välityksellä.

PST -projektin "virkattu teltta" - osuudessa projektiin on ostettu käsitöitä ympäri maailmaa pakolaisleireillä asuvilta naisilta. Projekti on vuoden 2010 aikana siirtynyt keräämään käsitöitä myös Suomen vastaanottokeskuksissa asuvilta turvapaikanhakijoilta. Projekti tarjoaa vastaanottokeskusten käsityöpajoihin tarvittavat materiaalit. Käsityöpajojen tarkoitus on innostaa naisia käsitöiden tekoon. Käsityöpajoihin osallistuville naisille esitellään PST -projekti ja he voivat halutessaan osallistua siihen.

Opinnäytetyömme toiminnallinen osuus oli käsityöpajan järjestäminen turvapaikanhakijoille Punavuoren vastaanottokeskuksessa. Helsingin vastaanottokeskuksissa ei ole entuudestaan järjestetty käsityötoimintaa. Suunnittelimme käsityöpajaa yhdessä PST- projektin ja vastaanottokeskuksen yhteyshenkilöiden kanssa. Toiminnan tavoitteet muuttuivat pajan alkaessa siten, ettei naisten osallistuminen projektiin enää ollut keskeisin tavoite. Tärkeimmiksi tavoitteiksi muodostuivat käsitöiden tekeminen ja sosiaalinen kanssakäyminen.

Mielestämme vapaa-ajan toiminnan järjestäminen turvapaikanhakijanisille on tärkeää. Vapaa-ajantoiminnan merkitystä vastaanottokeskuksessa pohdittaessa on huomioitava, että turvapaikanhakijoiden sosiaaliset verkostot koostuvat lähes yksinomaan muista vastaanottokeskuksen asukkaista, keskuksen työntekijöistä ja viranomaisista, kuten lakimiehistä. (Säkkinen 2010:31). Turvapaikanhakijanisilla on usein suurempi kynnys poistua keskukselta kuin miehil-

lä, ja monet heistä eristäytyvät huoneisiinsa. Vastaanottokeskus ei ole velvollinen järjestämään ohjelmaa asukkailleen ruokailujen, suomen kielen kurssien ja työtoiminnan lisäksi. Vapaaehtoistoiminnan järjestäminen riippuu vastaanottokeskuksesta. Työtoimintaa, johon on suositeltavaa osallistua, on kahtena päivänä viikossa 1,5h tuntia. Se voi olla esimerkiksi siivousta tai kausittaisia askareita kuten lumen luontia tai pihan hoitamista. Suomen kielen tunteja on noin kolmena päivänä viikossa.

2.1 Toiminnan ja kirjallisen raportin tavoitteet

Suunnitelmavaiheessa tavoitteemme oli naisten johdattelu perinteisten käsitöiden tekemiseen. Tätä kautta heillä olisi ollut mahdollisuus osallistua PST -projektiin myymällä käsityönsä ja antamalla sen yhteydessä pienimuotoinen haastattelu koskien heidän pakolaistaustaansa. Käsityöpajan esittelykerralla kävi ilmi, etteivät tavoitteet soveltuneet kyseiseen ryhmään. Naiset eivät olleet käsityöosaajia, kuten olimme olettaneet. Täten toiminnan tavoitteiksi muodostuivat:

- käsitöiden alkeiden opettaminen
- tekemisen ilon välittäminen käsityöpajaan osallistuville.

Kirjallisessa raportissamme tarkastelemme toimintaa ryhmänohjauksen näkökulmasta. Toiminnan tavoitteet ja kirjallisen työn näkökulmat eriävät toisistaan. Kirjallisen työmme tavoitteena oli kartoittaa:

- turvapaikanhakijoista koostuvan ryhmän ohjaamisen haasteita
- turvapaikanhakijan asiakkuuteen liittyviä erityispiirteitä

2.2 Pata, sandaali ja virkattu telttä -projekti

Pata, sandaali ja virkattu telttä- projekti on tilataideteosten sarja, joka käsittelee pakolaisuutta. Sitä on työstetty jo kolme vuotta, ja se tulee näkyvästi esille Turussa kulttuuripääkaupunkivuonna 2011. Projekti koostuu kolmesta eri osasta: padoista, sandaaleista ja käsitöistä, jotka on kerätty ympäri maailmaa pakolaisleireiltä ja vastaanottokeskuksista.

Padat ja sandaalit on vaihdettu pakolaisille uusiin. Patoihin viritetään nahka, jolloin niistä valmistuu rumpuja. Rummut kootaan isolle peräkärlylle. Tarkoituksena on kutsua muusikoita soittamaan rumpuja ja tuomaan musiikin kautta pakolaisuutta esille. Sandaalit tulevat esille julkisiin tiloihin Turkuun tuoden pakolaisten pitkän matkan kaupunkilaisten lähelle. "Virkattu telttä" -osuuteen ostetut sadat käsityöt virkataan yhteen ja kootaan kehysten avulla suureksi

teltaksi, joka tekee näkyväksi maailman pakolaisnaisten olemassaoloa. Teltta on avoin tila kaikille, ja se toimii mm. pakolaisuuteen liittyvien esitysten tapahtumapaikkana.

Pata, sandaali ja virkattu teltta- projektin tavoitteena on antaa pakolaisuudelle kasvot ja kannustaa yleisöä pohtimaan sekä ulkopuolisuutta että yhteisöllisyyttä (Shiffa ry 2010). Tekijöinä ovat elokuvantekijä ja taiteilija Kristiina Tuura ja teatterialan ammattilainen Ida-Lotta Backman yhteistyössä Shiffa ry:n, Suomen Pakolaisavun ja lukuisten kansalaisjärjestöjen ja vapaaehtoisten kanssa.

3 TOIMINNALLINEN OPINNÄYTETYÖ

Toteutamme opinnäytetyömme osana Pata, sandaali ja virkattu teltta- projektia. Toiminnallinen opinnäytetyömme koostuu käsityöpajan suunnittelusta ja valmistelusta sekä pajakertojen toteutuksesta ja ohjaamisesta. Kirjallisessa työssämme raportoimme ja arvioimme toimintaa ja tarkastelemme tekemiämme havaintoja ohjaukseen liittyvän teoreettisen viitekehyksen avulla.

Ammattikorkeakouluissa tehty opinnäytetyö voi olla tutkimuksellinen tai toiminnallinen opinnäytetyö. Toiminnallinen opinnäytetyö toteutetaan ammatillisella kentällä. Se voi olla työmenetelmään ohjeistamista tai opastamista, toiminnan suunnittelua ja toteuttamista tai sen kehittämistä. Usein toiminnalliseen opinnäytetyöhön liitetään myös jonkin asian selvitys, joka tehdään tutkimusmenetelmiä soveltamalla. (Vilka & Airaksinen 2003: 9-10.) Vilkan ja Airaksisen mukaan ammattikorkeakoulussa tehdyn opinnäytetyön tulisi olla työelämälähtöinen, käytännönläheinen sekä tutkimuksellisella asenteella toteutettu. Opinnäytetyön tulisi myös osoittaa riittävää ammatillista osaamista. (emt: 10.)

Toiminnallisessa opinnäytetyössämme toimimme työelämälähtöisesti kahden työelämätahon kanssa. PST-projekti edustaa kolmannen sektorin sosiaalialan toimijaa, joka mahdollisesti toiminnan toteutuksen. Uudenmaankadun vastaanottokeskus on valtion ylläpitämä laitos turvapaikanhakijoille. Asiakkaamme, eli käsityöpajaan osallistuvat naiset, ovat Uudenmaankadun vastaanottokeskuksen asukkaita. Toiminnan toteutus tapahtui PST-projektin kautta. Ammatillista osaamistamme ilmensi näiden työelämäntahojen kanssa työskentely, sekä käsityöpajan suunnittelu ja ohjaaminen, eli asiakkaiden kanssa toimiminen. Työmme pohjautuu toiminnan toteutukseen, jonka kirjallisessa raportissa pohdimme toteutusta ohjaajan näkökulmasta. Raportoimme opinnäytetyössämme siitä, mitä tapahtui ennen pajatoiminnan alkua ja kahdeksalla pajakerralla.

3.1 Toiminnallisen opinnäytetyön arvioinnin toteuttaminen

Tässä kappaleessa esittelemme, millaisin keinoin olemme keränneet aineistoa opinnäytetyömme arvioinnin tueksi. Raportoimme prosessia ryhmänohjauksen näkökulmasta, ja käsittelemme aihetta kerätyn aineiston kautta. Toiminnallisessa opinnäytetyössämme tiedon keräämisen keinoissa on vaikutteita tutkimuksellisista käytännöistä. Kaksi keskeisintä aineistonkeruumenetelmäämme ovat havainnointi ja oppimispäiväkirja. Aineistomme siis perustuu pääosin saatuihin kokemuksiin, työskentelyssä oppimiimme asioihin ja havaintoihimme.

3.2 Havainnointi ja oppimispäiväkirja

Havainnointi tarkoittaa toiminnan ja ihmisten systemaattista tarkkailua. Havainnointia käytetään tutkimuksen tai selvityksen aineistonkeruun menetelmänä. Havainnoija tarkkailee jotakin yhteisöä ja sen toimintaa mahdollisimman objektiivisesti ja synnyttää siten uutta tietoa toiminnasta. Havainnoija ei voi esittää tulkintojaan tosiasioina. (Aalto 2000: 114.)

Toimimme siis käsityöpajassa sekä ryhmänohjaajina että havainnoijina, eli toteutamme osallistuvaa havainnointia. Pyrimme havainnoimaan sitä, miten ohjaajina toimimme ja millaisia asioita turvapaikanhakijoista koostuvaa ryhmää ohjatessa on tarpeellista ottaa huomioon. Käytännössä havainnoimme esimerkiksi ryhmän toimintaa, osallistujien ja ohjaajan välistä kommunikaatiota, osallistujien välistä vuorovaikutusta ja ryhmän yleistä ilmapiiriä.

Osallistuva havainnointi on aineistonkeruutapa, jossa havainnoija osallistuu havainnoimansa yhteisön toimintaan. Kuten Eskola ja Suoranta toteavat, osallistuva havainnointi on haasteellista, koska havainnoija keskittyy samanaikaisesti tehtäväänsä yhteisössä. (Eskola & Suoranta 2000: 98-99.) Me koimme kaksoisroolin haasteelliseksi. Etenkin käsityöpajan alussa roolimme ohjaajina oli niin aikaa vievää, että keskittyminen havainnointiin vaati erityistä valppautta. Suunnittelimme etukäteen, että olisimme vuorokerron vastuussa havainnoinnista. Käytännössä ilmeni kuitenkin, että kummankin ohjaajan panosta tarvittiin etenkin ensimmäisillä kerroilla osallistujien opettamiseen. Näin ollen teimme vapaita havainnoiteja, jotka kirjasimme ylös purkukeskusteluissa jokaisen pajakerran jälkeen. Osallistuvaa havainnointia kuvataan haastavaksi, ja havainnoijan suositellaan yleisesti tekemään havainnoitejaan puuttumatta ryhmän toimintaan. Toisaalta Kaukkila & Lehtonen kuvailevat, että ryhmän ohjaajan perustehtäviin kuuluu ryhmän tarkkailu, eli havaintojen tekeminen siitä, mitä ryhmässä tapahtuu ja mistä asiat johtuvat. (2008: 62).

Havainnointi pohjautuu tunnettuihin, käsitteellisiin asioihin. Se on valikoivaa, joten monia oleellisiakin asioita voi jäädä huomaamatta. Havainnoinnin subjektiivisuus voidaan nähdä

rikkautena, joka kuvastaa arjen monivivahteisuutta ja tulkintojen runsautta. (Eskola & Suoranta 2000: 102.) Suhde ryhmään herättää myös eettisiä kysymyksiä osallistuvan havainnoinnin luonteesta (emt: 101). Haluamme korostaa, että opinnäytetyömme havainnot ovat meidän näkemyksiämme järjestämämme turvapaikanhakijoiden käsityöpajaryhmän ohjaamisesta.

Keräsimme materiaalia arviointia varten myös oppimispäiväkirjan avulla, joka on menetelmä oppimisen ja ajattelun jäsentämiseen. Sen tarkoitus on kannustaa pohdiskeluun ja arviointiin oman edistyksen suhteen. Oppimispäiväkirja on tehokas väline auttamaan hahmottamaan yhteyksiä opittujen asioiden ja teorian välille. Se on sitä tehokkaampi, mitä säännöllisemmin sitä pitää. Esimerkiksi keskustellessaan ihminen ei usein tiedosta oman ajattelunsa ristiriitoja tai puutteita, mutta kirjatessaan ajatuksiaan ylös ne tuntuvat selkeämmiltä. Oppimispäiväkirjaa jälkikäteen luettaessa se tuo selkeästi esille prosessin eri vaiheet, ja vaikeilta tuntuneet asiat vaikuttavat usein itsestään selviltä. (Tampereen yliopisto: 1999.)

Kumpikin meistä piti henkilökohtaista oppimispäiväkirjaa koko prosessin ajan. Toimiessamme ohjaajina opimme jokaisella ohjauksella uusia asioita. Näiden asioiden kirjaamisesta ylös, läpikäymisestä ja reflektomisesta muodostui oleellinen osa aineistoamme. Omien kokemustemme pohjalta päätelimme mitkä asiat ohjauksessamme toimivat ja missä olisi parannettavaa. Oppimispäiväkirjojamme voisi myös luonnehtia kenttätöiden päiväkirjoiksi, koska kirjassimme niihin myös tekemiämme havaintoja ja ohjauksen kulkua objektiivisesta näkökulmasta. Oppimispäiväkirjan parhaita piirteitä näin jälkepäin ajatellen oli koko prosessin hahmottaminen sellaisena, kuin se todellisuudessa oli. Oppimispäiväkirja auttoi meitä myös päätelmiemme peilaamisessa teoriaan.

Prosessin lopuksi raportoimme kerätyn aineiston avulla prosessista ja käytimme sitä apuna pohtiessamme vastauksia asettamiimme kysymyksiin. Käytännössä aineiston jäsentäminen tapahtui niin, että siirsimme kirjalliset muistiinpanomme tietokoneelle ja tutustuimme aineistoon perinpohjaisesti. Vilkan mukaan aineiston käsittely aloitetaan pelkistämällä havainnot ns. raakahavainnoiksi, jonka jälkeen ne yhdistellään joukoiksi. Havaintojen joukosta etsitään olennaisimmat tekijät, jotka sopivat työn teoreettiseen näkökulmaan. (2007:82.) Toimimme edellä mainitulla tavalla. Työssämme keskeisimmät teemat olivat ryhmän ohjaus ja turvapaikanhakijuiden erityispiirteet ryhmäohjaukseen liittyen.

4 TEORIA

Esittelemme teoriaosuudessamme opinnäytetyössämme toistuvia käsitteitä ja keskeiseksi nousseiden teemojen teoriaa. Käsityöpajan osallistujat ovat turvapaikanhakijoita. Avaamme käsitteen "turvapaikanhakija", sekä esittelemme turvapaikanhakijoiden erityispiirteitä sosiaalialan asiakkaina. Toiminnallisena opinnäytetyönämme ohjasimme käsityöpajan ryhmää. Poh-

dimme kirjallisessa työssämme käsityöpajan toimintaa ohjauksen näkökulmasta, joten avaamme teoriaosuudessa myös sitä, mitä ryhmänohjaus on ja mitä käsityöpajan erityispiirteitä toiminnassa tulisi huomioida. Teoriaosuudessa esittelemme myös käsitteen ”luova-toiminta”, joksi käsitöiden teon luokittelemme.

4.1 Kuka on turvapaikanhakija?

Ohjasimme käsityötoimintaa turvapaikanhakijoille. Turvapaikanhakijaksi kutsutaan henkilöä, joka hakee turvaa jostain muusta maasta kuin kotimaastaan. Turvapaikanhakijasta tulee pakolainen, kun hänelle myönnetään pakolaisstatus YK:n pakolaispöytäkirjan mukaan. Pakolaisiksi määritellään henkilö, joka vastaanottaa kansainvälistä suojelua eikä elä kotimaassaan. Hänellä on aiheellinen pelko kokea tulevaisuudessa vainotuksi mm. rodun, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskuntaluokkaan kuulumisen tai poliittisen mielipiteen vuoksi. Henkilö voi saada tilapäisen tai pysyvän oleskeluluvan suojelutarpeensa perusteella. Se voi olla esim. epäinhimillinen uhka kotimaassa tai humanitaarinen peruste, esim. ympäristökatastrofi. (Suomen Pakolaisapu 2009.) Oleskeluluvan voi saada myös esimerkiksi perheen yhdistämisen kautta (Suomen Pakolaisneuvonta 2009).

Jokainen turvapaikanhakija käy läpi turvapaikanhakuprosessin, jossa on monia eri vaiheita. Se voi kestää kuukausista vuosiin. Prosessin vaiheisiin kuuluvat mm. turvapaikkahakemuksen jättäminen poliisille, majoittuminen vastaanottokeskukseen, poliisin selvitys hakijan matkareitistä sekä turvapaikkapuhuttelu Maahanmuuttoviraston toimesta. Puhuttelun perusteella tehdään päätös siitä, saako henkilö turvapaikan Suomesta vai ei. (Pakolaisneuvonta 2009.)

Turvapaikanhakijat asuvat vastaanottokeskuksessa. Se on valtion ylläpitämä laitos, jonka tarkoituksena on tarjota asuinpaikka Suomesta turvapaikkaa hakeville henkilöille. Vastaanottokeskuksessa asuminen ei maksa mitään. Turvapaikanhakijalla on oikeus asua vastaanottokeskuksessa niin kauan, kunnes hänen hakemuksensa on käsitelty. (Suomen Pakolaisapu 2009.)

Punavuoren vastaanottokeskus jossa käsityöpaja järjestettiin, on transit -tyyppinen. Sen tarkoitus on toimia alkuvaiheen vastaanottopaikkana ja järjestää asiakkailleen peruspalvelut. Asiakkaiden olisi tarkoitus majoittua lyhyeksi ajaksi transit -keskuksiin. Transit-vastaanottokeskuksesta turvapaikanhakija siirretään muualle maahan normaaliin vastaanottokeskukseen jossa hän odottaa päätöstä turvapaikkahakemuksen käsittelystä. (Himanen & Könnönen 2010: 107)

Turvapaikanhakijan perustarpeista huolehditaan hakuprosessin aikana. Hänelle tarjotaan majoitus, toimeentulotuki ja kiireelliset sosiaali- ja terveyspalvelut. Tarpeen vaatiessa hänellä on mahdollisuus saada myös oikeusapu- ja tulkkia apua. Turvapaikanhakijan on suositeltavaa

osallistua vastaanottokeskuksissa järjestettävään työ- ja opintotoimintaan. (Maahanmuuttovirasto 2010.) Vaikka työ- ja opintotoiminta on mainittu laissa, sen toteutuminen vastaanottokeskuksissa on vaihtelevaa. Turvapaikanhakijoille järjestettävä työ- ja opintotoiminta perustuu vuoden 1999 kotouttamislain asetukseen maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta. Laki astui voimaan vuonna 2002. Asetuksessa § 4 tulee esille toimintakyvyn tukeminen seuraavasti:

”Turvapaikanhakijoiden ja tilapäistä suojelua saavien omatoimisuuden säilyttämiseksi ja edistämiseksi vastaanottokeskus järjestää hyödyllistä toimintaa ja osallistumismahdollisuuksia sekä henkilökohtaista neuvontaa ja ohjausta.” (Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 1999.)

Turvapaikanhakija hakee siis turvaa vieraasta valtiosta. Hän on joutunut jättämään kotimaansa esimerkiksi ihmisarvoa loukkaavan kohtelun tai epäinhimillisen uhan pelossa. Käytännössä se voi tarkoittaa esimerkiksi sodalta pakenemistä, luonnonkatastrofia, nälänhätää tai vaikka poliittista aktiivisuutta. Turvapaikanhakija käy läpi turvapaikanhakuprosessin, joka voi pisimmillään kestää jopa vuosia. Hakuprosessin aikana turvapaikanhakija saa asua maksutta vastaanottokeskuksessa, jossa hänen perustarpeistaan huolehditaan.

4.2 Turvapaikanhakija asiakkaana

Turvapaikanhakijoita voi sosiaalialalla kohdata vastaanottokeskuksen lisäksi esimerkiksi monikulttuurisessa järjestötyössä tai kouluissa. Sosiaalialan ammattilaisen on turvapaikanhakijan kanssa työskennellessään hyvä olla tietoinen heitä koskevista, yleistettävissä olevista piirteistä.

Turvapaikanhakijoiden kanssa työskentelyssä pätee sama ammattitaito kuin muissakin sosiaalialan asiakasryhmissä. Se, että asiakas on kotoisin erilaisesta kulttuurista, tuo kohtaamiseen ja työskentelyyn mukanaan asioita jotka on tärkeää tiedostaa. Maahanmuuttajatausta ei saa kuitenkaan olla hallitseva elementti asiakkaan kanssa työskenneltäessä. (Räty 2002: 210.)

Turvapaikanhakijoiden kanssa työskennellyt Teiss kertoo, että yksi erityispiirre turvapaikanhakijoiden kanssa toimiessa on tunnistaa kielten ja kulttuurien moninaisuus ja niihin liittyvät haasteet (2007a: 18-19). On myös otettava huomioon, että oppimisprosessien tulee liittyä nykyhetkeen, sillä turvapaikanhakijan tulevaisuus on epävarma. On osattava tarttua tähän hetkeen ja pyrittävä tekemään myönteinen kehitys näkyväksi. (Enoranta 2007d: 67).

Turvapaikanhakijanaiset ovat heterogeeninen ryhmä. Jotkut ovat vasta tulleet Suomeen, jotkut taas ovat saattaneet viettää maassa jopa vuosia. Jokaisella heistä on oma tarinansa ja mitä luultavimmin vaikea ja traumaattinen tausta. Heitä yhdistävä tekijä on se, että he ovat

joutuneet pakenemaan kotimaastaan. Monet ovat menettäneet kodin, ystävät ja jotkut jopa perheensä. Nämä tekijät voivat ymmärrettävästi riistää ihmiseltä toivon ja motivaation, osalta jopa perustaidot. He ovat elämäntilanteessa, jossa menneisyyteen liittyy kärsimystä ja tulevaisuus on epävarma. Turvapaikanhakijoilla ei ole mahdollisuutta vaikuttaa siihen, saavatko he Maahanmuuttovirastolta luvan aloittaa uuden elämän valtiossa, josta ovat hakeneet turvapaikkaa. (Teiss 2007a: 12-13,31).

Pakolaisuuteen liittyvien mahdollisten traumaattisten kokemusten lisäksi, turvapaikanhakija käy läpi psyykkisen maahanmuuttoprosessin, joka voi olla hyvin raskas ja pitkäkestoinen. Uuteen maahan tullessa ihminen käy läpi monivaiheisen prosessin johon liittyy esimerkiksi uuteen maahan tulon innostus, kulttuuri sokin aiheuttama pettymys sekä menetetyt sureminen (Haavikko & Bremer 2009: 20). Turvapaikanhakijoiden kanssa työskentelevän on hyvä tuntea psyykkisen maahanmuuttoprosessin kulku. Tämä auttaa työntekijää vastaamaan asiakkaan reaktioihin ja avuntarpeeseen. (emt. 27) Sosiaalialan työntekijöillä on mahdollisuus rohkaista turvapaikanhakijoita ja antaa heille toivoa jotta he pysyisivät aktiivisina. Tukea voidaan tarjota monella eri taholla. (Teiss 2007a: 12). Meidän opinnäytetyömme tarkoitus oli tarjota turvapaikanhakijainaisille tukea heidän vapaa-ajalleen käsityöpajan muodossa.

4.3 Turvapaikanhakijoista koostuvan ryhmän ohjaus

Ohjasimme käsityöpajaa turvapaikanhakijoista koostuvalle ryhmälle. Ryhmätoiminta on ihmisille luontaista; ihmiset hakeutuvat ryhmiin saadakseen yhteyden muihin ihmisiin sekä kokeakseen osallisuutta. Kokoontuessaan ihmiset jakavat toistensa kanssa esimerkiksi tunteitaan, kokemuksiaan, osaamistaan, huoliaan ja neuvojaan. (Kaukkila & Lehtonen 2008: 12, 14.)

Ryhmätoiminnan kautta tapahtuva vuorovaikutus tukee ryhmän osallistujien voimautumista (Enoranta 2007b: 13). Ryhmä on laajempi kokemus kuin ihmisen yksityinen maailma - se altistaa virikkeille sekä ärsykeille. Ryhmässä oppii usein paljon muilta ja muista, mutta suurimpana haasteena lienee omasta itsestään uuden oppiminen ja sen tunnistaminen. (Kaukkila & Lehtonen 2008: 12, 14.)

Käsityöpajan ryhmä on avoin, joka tarkoittaa sitä että siihen voi osallistua niin usein kuin itse haluaa. Avoimen ryhmän toiminta jatkuu, vaikka osallistujat vaihtuvat. Erilaiset kerhot ovat usein avoimia ryhmiä. (Kaukkila & Lehtonen 2008: 17). Ryhmän jäsenten vaihtuvuus edellyttää toteutuksen joustavuutta. Ryhmän ohjauksessa painotetaan usein suunnitelmallisuutta. Avoin ryhmä tuo haastetta ohjaajalle, koska toimintaa on usein hankala suunnitella osallistujien vaihtelevuuden takia. Ohjaajan tulisi kyetä mukauttamaan ohjaustaan ryhmän tarpeiden mukaan. (Teiss 2007a:19.)

Ryhmänohjaajan roolit ja tehtävät ovat moninaisia ja ne muuttuvat kunkin ryhmän mukaan sekä jatkuvasti ryhmän elinkaarena aikana (Kaukkila & Lehtonen 2008: 63). Ryhmänohjaajan kenties tärkein tehtävä on toimia suunnannäyttäjänä toteutettavan toiminnan päämäärään saavuttamiseksi. Tämän lisäksi esimerkiksi resurssien hankkiminen ja riittävän tiedon välittäminen ovat yleistettävissä olevia ryhmänohjaajan tehtäviä, jotka olivat myös osa käsityöpaja-ryhmän ohjausta. (Kopakkala 2005: 89.)

Ryhmän ohjaamiseen ei ole yhtä pätevää tapaa toimia, joka sopisi kaikkiin ryhmiin - jokainen ryhmä on ainutlaatuinen. Ryhmänohjauksen oppii parhaiten ryhmää ohjattaessa, jolloin ohjaaja kasvaa sen tarpeiden mukaan. Hyvä ohjaaja omaa silti tiettyjä ominaisuuksia, joista Kaukkila & Lehtonen mainitsee mm. luotettavuuden, vastuuntuntoisuuden, rehellisyyden, empatian, oikeudenmukaisuuden, luovuuden, pitkäjänteisyyden, innostavuuden ja kannustavuuden. (2008: 58-59.) Käsityöpajan ohjauksen taustalla oli toimintaan osallistuvien naisten voimautumista tukevia elementtejä. Ohjattavan voimavaroja tukevaa toimintaa voi luonnehtia voimauttavaksi toiminnaksi. Voimautuminen tapahtuu jokaisesta ihmisestä itsestään, jota ulkopuolinen taho voi tukea. Sillä viitataan tekemisen mielekkyyteen, sen kautta oivaltamiseen ja oppimiseen. (Enoranta 2007a: 12.)

Turvapaikanhakijoiden luonnehtiminen yhdeksi asiakasryhmäksi on harhaan johtavaa, koska tämä on yksi sosiaalialan heterogeenisimmista asiakasryhmistä (Bowley 2006: 330). Turvapaikanhakijoista koostuvan ryhmän osallistujia yhdistää silti tämän hetkinen elämäntilanne. Ohjauksessa olisi erityisesti huomioitava ryhmäläisten elämäntilanteen väliaikaisuus ja sen vaikutus työskentelyyn. Työskentely on yleensä lyhytjänteistä, jonka takia ohjaajan tulisi osata suunnitella tiiviitä kokonaisuuksia. (Pitkänen 2005: 5.)

Turvapaikanhakijoille ryhmässä toimiminen antaa heille mahdollisuuden tutustua ja viettää aikaa toistensa kanssa, joka taas mahdollistaa vertaistuen syntymisen (esim. Enoranta 2007: 12-13). Turvapaikanhakijoille suunnattua toimintaa olisi aina suunniteltava kunkin ryhmän tarpeiden mukaan. Toimintaan osallistujien yksilöllinen huomiointi ja tukeminen on tärkeää. Turvapaikanhakijoiden elämäntilanteessa on oleellista korostaa heidän omia voimavarojansa ja tuoda niitä esille toiminnassa. Ohjaajan rooli turvapaikanhakijoille suunnatussa toiminnassa on toimia osallistujien tukijana ja vierellä kulkijana. (emt.: 14.)

4.4 Luovat toiminnot turvapaikanhakijoiden kanssa työskennellessä

Luova toiminta asiakastyössä tarkoittaa taiteenlajin toteutusta asiakkaiden hyvinvoinnin edistämiseksi. Yleisimmin menetelmiksi mielletään musiikin, kirjoittamisen, maalaamisen, tanssin, draaman, teatterin ja käsitöiden harjoittaminen sosiaalialalla. Toteutustavat vaihtelevat ja usein asiakastyössä käytetyissä menetelmissä yhdistellään eri taiteenlajeja. (Ks. esim. Va-

hala 2003.) Vahala luonnehtii luovaa toimintaa ”ihan oikean taiteen tekemiseksi”, mukavaksi puuhasteluksi, näpertelyksi ja leikiksi (emt: 69). Luonnehdinnassa ilmenee toiminnan monipuolisuus ja sen toteutuksen- itse tekemisen tärkeys.

Luovia toimintoja voi harjoittaa kaikissa sosiaalialan asiakasryhmissä. Monimuotoiset toiminnot on sovellettavissa asiakasryhmän tarpeiden mukaan. Käsitöidentekoa on toteutettu mm. turvapaikanhakijoiden opinto- ja työtoimintana. Käsityötoimintaa on aikaisemmin toteutettu useissa Suomen vastaanottokeskuksissa. Esimerkiksi Monikulttuurinen käsityö 2003-2005 hankkeen kautta käsityötoimintaa toteutettiin viidessä Suomen vastaanottokeskuksessa. Becoming More Visible -hanke oli EU-rahoitteinen projekti jonka kohderyhmänä olivat turvapaikanhakijat. Projektien tavoitteissa korostui mm. osallistujan voimautumisen tukeminen, sosiaalisten verkostojen luominen ja uuden taidon oppiminen. (Ks. esim. Pitkänen 2005 ja Enoranta 2007.)

Luovan toiminnan tekemisen muodot poikkeavat muusta asiakastyöstä sosiaalialalla (Vahala 2003: 71). Se asettaa uusia haasteita niin ohjaajalle, kuin toimintaan osallistuvalla asiakkaalle. Luovien toimintojen ohjaajan toivottuja piirteitä ovat aito kuuntelun taito, läsnäolo ja välittäminen. Henkilökohtaiseen vuorovaikutukseen pyrkiminen kaikkien ohjattavien kanssa, olisi toivottua. (Viitaniemi 2003: 11.) Luovaan toimintaan osallistuvalla, tekeminen saattaa herättää voimakkaita tunteita. Luovaan toimintaan liittyy usein onnistumisen kokemuksia, uuden oppimista ja sisäistä muutosta. Uusia prosessissa opittuja toimintatapoja voi soveltaa muilla elämäntilanteilla. (emt: 71.) Käsityöpajassa osallistujat oppivat uusia kädentaitoja, saavat itse päättää mitä tekevät ja miten toteuttavat visionsa. Ohjaajan tulisi tukea ja kannustaa osallistujaa käsitöiden tekemisessä.

On olemassa menetelmiä, jota eivät sinänsä kaipaa taiteenlajin erityisosaamista, mutta toisinaan luovan toiminnan ohjaamiseen tarvitaan taas vankkaa syventymistä taiteenlajiin, kokemusta ja osaamista ko. taiteenlajista. (Ks. esim. Vahala 2003.) Käsityöpajoilla ohjaajan tulisi osata käsityön perusteet, jotta tämä voi ohjata ja auttaa osallistujia tarpeen mukaan. Toisaalta taas turvapaikanhakijoiden kanssa työskenneltäessä yhdessä opettelu ja suunnittelu tuovat ohjaajan ja osallistujan välille uudenlaisen suhteen. Teissin mukaan monilla turvapaikanhakijoilla on kokemus hyvin autoritäärisestä opettajuudesta (Teiss 2007a: 22). Pajalla pyrimme taas korostamaan tasavertaisuutta ohjaajien ja osallistujien välillä.

5 PROSESSIKUVAUS

Tässä osiossa kuvailemme käsityöpajatoiminnan suunnittelua ja toteutusta. Ensiksi kuvailemme, kuinka päädyimme kirjallisen työn näkökulmaan. Selostamme myös toiminnallisten kertojen suunnittelun vaiheita sekä käsityöpajakertojen sisältöä, ohjaajan työtehtävät mukaan lukien.

Pohdimme kesän 2010 aikana aihetta opinnäytetyöllemme. Halusimme tehdä toiminnallisen opinnäytetyön monikulttuuristen asiakkaiden parissa, luovia toimintoja soveltaen. Tutustuimme PST- projektiin syyskuussa 2010. Otimme yhteyttä projektin työntekijään, joka toivotti meidät tervetulleiksi mukaan. Projekti oli juuri perustamassa käsityötoimintaa Helsingin alueelle. Näin päädyimme järjestämään käsityöpajan Uudenmaankadun vastaanottokeskuksen naisasiakkaille.

5.1 Opinnäytetyön näkökulman rajaaminen

Aloitimme kirjallisen osuuden näkökulman pohtimisen heti otettuamme yhteyden PST - projektiin. Haasteeksemme muodostui opinnäytetyön näkökulman rajaaminen kirjallista osuutta koskien, sillä mielenkiintoisia näkökulmia oli monia. Vaihtoehdot ylsivät identiteetin ja elämänkaaren tutkimisesta PST -projektin arviointiin asiakkaiden saaman hyödyn näkökulmasta. Hylkäsimme kuitenkin turvapaikanhakijoiden palautteeseen pohjautuvan työn, sillä yhteinen kieli tai tulkin saaminen oli epävarmaa. Suunnitteluprosessin alkuvaiheessa huomiomme kiinnittyi taiteellisiin ja luoviin menetelmiin enemmän kuin turvapaikanhakijuuteen ja sen muodostamiin haasteisiin asiakkuuden kannalta.

Suunnitteluosuuden alkuvaiheessa kävimme tutustumassa vastaanottokeskukseen. Tapasimme yhteyshenkilömme ja kerroimme suunnitelmistamme. Hän toivotti meidät lämpimästi tervetulleeksi tekemään käsitöitä naisten kanssa, sillä pelkästään naisille tarkoitettua toimintaa ei ollut vastaanottokeskuksessa järjestetty säännöllisesti. Hän kuitenkin painotti PST -projektin pakolais-aiheiseen haastatteluun liittyvien suunnitelmien yhteydessä, että monet turvapaikanhakijat ovat kokeneet traumaattisia asioita elämässään. Heidän psyykkiselle hyvinvoinnilleen voisi olla haitallista repiä traumaattisia kokemuksia auki. Ymmärsimme, että hänen tehtävänsä vastaanottokeskuksen työntekijänä oli suojella asiakkaita. Halusimme toimia vahvasti eettisestä näkökulmasta, joten hylkäsimme henkilökohtaista elämää esille tuovat menetelmät. Emme halunneet, että käsityöpajaan osallistuminen kuormittaisi heidän psyykkistä hyvinvointiaan, puhumattakaan siitä, että aiheemme välityksellä turvapaikanhakijaisille tulisi sellainen olo, että olemme kiinnostuneita ensisijaisesti heidän dramaattisista elämänkäänteistään. Toisaalta pidimme läpi suunnitteluprosessin PST:n pakolaisuuteen liittyvän haastattelua mahdollisena, joskaan emme päämääränä.

Halusimme toimia mahdollisimman pitkälle asiakkaiden ehdoilla. Lopulta, useita viikkoja kestävien pohdintojen jälkeen, päädyimme näkökulmassamme kartoittamaan ja arvioimaan avoimeen ryhmään liittyviä haasteellisia piirteitä, eli mitä kaikkea ryhmänohjaajan tulisi ottaa huomioon turvapaikanhakijoille käsityöryhmää ohjatessaan. Suunnittelimme lähtevämme käsityön tekemisestä liikkeelle ja katsoisimme miten prosessi etenee.

Epävarmuus näkyi myös muistiinpanoissamme prosessin alkuvaiheessa:

”Näkökulman rajausta vaikeuttaa se, että kaikki on niin avointa ja epävarmaa. Järkevintä siis kai olisi tutkia avointa ja epävarmaa prosessia!”

5.2 Toiminnallisen osuuden suunnittelu

Pohdimme, pitäisikö ryhmän olla avoin vai suljettu. Päädyimme avoimeen ryhmään, sillä halusimme tarjota kaikille kiinnostuneille mahdollisuuden osallistua ryhmän toimintaan. Mielestämme suljettu ryhmä ei ollut käytännön syistä hyvä vaihtoehto, sillä transit-tyyppisessä vastaanottokeskuksessa asiakkaiden vaihtuvuus voi olla suurta. Ryhmän ollessa avoin, emme voineet tietää, tulisiko osallistujia yksi vai kaksikymmentä henkilöä. Mietimme, kuinka ryhmästä voisi tulla turvallinen ja mukava, jos osallistujia olisi paljon ja kävijät vaihtelisivat. Meillä ei myöskään ollut tietoa asiakkaiden kielitaidosta, iästä tai kiinnostuksen kohteista etukäteen. Ryhmän ennalta määrittelemättömyys aiheutti meissä epävarmuutta.

Keskeiseksi tavoitteeksemme toiminnallista osuuttamme koskien muodostui tekemisen ilon välittäminen pajaan osallistuville naisille. Se, että saa käsillään aikaan jotakin konkreettista, voi saada aikaan saavutuksen tunnetta ja hyvän mielen. Halusimme tarjota heille hetkiä, jossa he voisivat hetkeksi unohtaa vaikean elämäntilanteensa ja keskittyä käsityön tekemiseen ja mukavaan yhdessäoloon naisten kesken. Meille selkeni vähitellen, että turvapaikanhakijoiden kanssa työskennellessä kannattaa lähteä hitaasti liikkeelle ja tunnustella ryhmää, eikä asettaa suuria tavoitteita tuloksista.

Punnitsimme, mikä olisi sopivin menetelmä toteuttaa käsityöiden tekoa, ja olisiko menetelmä kaikille yhteinen vai ei. Yhteisen menetelmän vahvuus olisi yhdessä tekeminen ja ryhmän voima. Hylkäsimme sen kuitenkin pian, sillä ajattelimme asiakkaiden vaihtuvuuden olevan keskeinen ryhmää määrittävä tekijä. Päädyimme pitämään käsityöpajaa, jossa jokainen saa tehdä sitä mikä tuntuu itsestä mielenkiintoisimmalta. Alusta asti oli selvää, että käsityöpajaan voisi tulla mukaan, vaikkei haluaisi osallistua PST-projektiin myymällä tekemäänsä käsityötä ja suostua haastatteluun pakolaisuudesta. Emme halunneet luoda paineita käsityöpajan tuleville osallistujille. Tavoitteemme oli toimia mahdollisimman asiakaslähtöisesti. Tärkeintä oli, että naiset saisivat tehdä sitä, mikä heitä itseään kiinnostaa ja olla mukana oman jaksamisensa mukaan.

Lasten mukana olo käsityöpajassa oli suunnittelun alkumetreiltä asti kysymyksiä herättänyt seikka. Halusimme alussa jopa rajoittaa lasten mukanaoloa pajassa, mutta vastaanottokeskuksen yhteyshenkilön mielestä oli selvää, että lasten kuuluu saada tulla mukaan pajaan. Me

jännitimme sitä, voisivätkö lapset liikaa huomiota pois itse käsitöiden tekemisestä. Päädyimme kuitenkin siihen, että lapset saisivat olla mukana. Olisi tuntunut tarpeettoman ankaralta kieltää naisten osallistuminen pajaan, jos heillä olisi ollut lapsia mukana. Halusimme, että kynnys osallistua käsityöpajaan olisi naisille mahdollisimman matala. Päädyimme suunnittelemaan myös lapsille tekemistä, jotta he eivät veisi liikaa äitiensä huomiota pajan aikana.

Jo suunnitteluvaiheessa ymmärsimme, että kohtaamiset naisten kanssa tulisivat todennäköisesti olemaan lyhytkestoisia, joten ensivaikutelmalla olisi tavallista suurempi merkitys. Keskeistä oli pohtia etukäteen, kuinka saisimme herätettyä asiakkaan luottamuksen ja kiinnostuksen jäämään ryhmään ja lisäksi tulemaan seuraavallakin kerralla paikalle. Mielestämme tärkeintä oli kohdella asiakkaita kunnioittavasti ja osoittaa asiakkaille, että he voivat olla omia itsejään. Olisimme kiinnostuneita heistä ensisijaisesti ihmisinä, emme turvapaikanhakijoina. Päädyimme toisaalta myös siihen, että liiallinen vuorovaikutuksen ja oman käytöksen pohtiminen voisi johtaa teennäiseen käyttäytymiseen ja siten vaikuttaa haitallisesti naisten kohtaamiseen.

Suunnitteluvaiheessa Pata, sandaali ja virkattu teltta -projekti järjesti meille koulutuksen heidän käytäntöihinsä liittyen. Tutustuimme haastattelun tekemiseen ja käsitöiden keräämiseen liittyviin yksityiskohtiin. Vielä tässä vaiheessa prosessia työskentelimme hyvin pitkälti PST-projektista lähtöisin. Projektin työntekijät kertoivat meille kokemuksistaan turvapaikanhakijoiden kanssa työskentelystä Turun ja Joutsenon vastaanottokeskuksissa. Oli helpottavaa kuulla projektin työntekijöiden ajatuksia avoimesta käsityöpajaryhmästä: ryhmän koko vaihteli eikä tekemistä voinut määrätä etukäteen. Ne olivat keskeisiä toimintaa määrittäviä piirteitä, jos halusi toimia asiakkaiden ehdoilla. Tässä vaiheessa kirjallisen työn näkökulman rajauksen suhteen haastetta asetti myös PST-projektin ja meidän erilaiset, joskin hyvin yhteen sopivat näkökulmamme. PST-projektin tavoitteena oli tuoda laajasti näkyvyyttä pakolaiskysymykseen, kun taas meidän käytännön tavoitteemme oli se, että itse asiakkaat saavat käsityöpajasta jotakin.

Tapaamisen jälkeen se, millaista käsityöpajan ohjaaminen olisi käytännössä, alkoi hahmottua. Saimme myös lisää varmuutta siihen, että olimme oikealla tiellä alun epävarmuuden keskellä. Tunteettomaan heittäytyminen opinnäytetyötä suunniteltaessa ei tuntunut sillä hetkellä helpoimmalta ja varmimmalta vaihtoehdolta saada työ valmiiksi tiukassa aikataulusa. Prosessin epävarmuus ja muuttuvuus olivat meille uutta, sillä aikaisemmissa kouluprojekteissa ohjattavasta ryhmästä on ollut yleensä enemmän tietoa ja asioita on voinut suunnitella enemmän etukäteen.

Näkökulmamme alkoi selkeytyä vähitellen, ja suuret suunnitelmamme alkoivat saada realistisemmän muodon. Halusimme rajata työmme mahdollisimman tarkasti. Kartoittaisimme työs-

sämme ohjaajan työhön liittyviä haasteita moninaisessa ja muuttuvassa ryhmässä. Emme löytäneet sopivaa metodologiaa, sillä emme halunneet määrittää pajan toimintaa liian tarkasti ennen käsityöpajaan osallistuvien naisten tapaamista.

5.3 Eri tahojen välinen yhteistyö

Toteuttaessamme toiminnallista opinnäytetyötämme toimimme työelämälähtöisesti kahden tahon kanssa; PST- projektin ja Uudenmaankadun vastaanottokeskuksen. Näiden tahojen lisäksi meidän oli otettava huomioon koulumme vaatimukset ja pyrittävä pitämään kiinni omasta visiostamme. PST- projektilla, vastaanottokeskuksella ja meillä oli oma näkemyksemme siitä, kuinka käsityöpaja tulisi toteuttaa. Olikin haastavaa suunnitella toimintaa ottaen huomioon kaikkien tahojen vaatimukset ja toiveet sekä toimintaa koskevat tavoitteet. Vilka & Airaksinen kirjoittavat toiminnallisen opinnäytetyön toteutuksen olevan kompromissi työelämäntahojen toiveiden, kohderyhmän tarpeiden ja oppilaitoksen opinnäytetöitä koskevien vaatimusten välillä (2003: 56-57). Koimme tämän kuvauksen pitävän hyvin paikkansa toteuttaessamme käsityöpajaa toiminnallisena opinnäytetyönämme.

Työskennellessämme monen eri tahon kanssa, hyvän kommunikaation ja vuorovaikutuksen tärkeys korostui. Suunnitteluvaiheessa huomasimme, kuinka tärkeä rooli eri tahojen yhteistyön sujuvuudella oli. Parhaimmillaan eri tahojen kokemus ja erikoisosaaminen toi uusia näkemyksiä toiminnan toteutustapaan, mutta toisinaan se myös hankaloitti toiminnan määrittelyä. Koimmekin aika-ajoin tarkastelevamme toimintaa aivan eri lähtökohdista PST -projektin kanssa. Käsityöpajan ollessa opinnäytetyömme aihe, jouduimme myös miettimään sitä, miten toteutamme sen siten, että saamme kirjoitettua siitä opinnäytetyöraportin. Tärkeintä oli toimia joustavasti, mutta silti pitää kiinni omasta näkemyksestämme.

Vastaanottokeskus oli pajan suunnittelun näkökulmasta haastava yhteistyökumppani, sillä viikko-ohjelmaan saattoi tulla muutoksia lyhyellä aikavälillä eikä yhteyshenkilömme ollut tietoinen kaikista kursseista ja tapahtumista, joita keskuksessa järjestettiin. Meidän oli ajoittain hankalaa tavoittaa yhteyshenkilöämme, koska hän työskenteli usein iltavuorossa, kun taas me suunnitelimme opinnäytetyötämme päivisin. Yhteistyön sujuvuus parani, kun saimme avuksi toisen yhteyshenkilön, joka oli töissä päivävuorossa.

Pajatoimintaa suunnitellessa yhteyshenkilöiden rooli oli keskeinen, sillä he tunsivat vastaanottokeskuksen asiakkaat. Saimme heiltä tärkeää tietoa esimerkiksi siitä, ketkä voisivat olla kiinnostuneita käsityöpajasta ja kuinka sitä kannattaisi markkinoida. He auttoivat meitä myös muissa käytännön järjestelyissä, kuten tilan valitsemisessa ja pajalla tarvittavien välineiden saatavuuden kartoittamisessa. Vastaanottokeskuksen työntekijät selvittivät meille asiakkaiden taustoja ja sitä miten he toivoivat meidän toimivan pajalla.

Yhteistyömme PST-projektin kanssa olisi voinut olla tiiviimpää suunnitteluvaiheessa. Pajan toteutuksen lähtökohdat olivat meille epäselvät aina esittelykerralle asti. Oletimme käsitöiden ja haastattelujen saamisen olevan projektin työntekijöille toiminnan keskeisin tavoite. Oli silti selvää, että käsityöpajaan voisi osallistua, vaikka ei haluaisikaan osallistua projektiin. Suurimmaksi näkemyseroksi koimme sen, miten käsitöiden tekoa ohjattaisiin. Olimme vahvasti toteuttamassa pajatoimintaa asiakaslähtöisesti sosiaalialan työntekijän näkökulmasta, kun taas koimme projektin toimivan ennemmin omien tavoitteidensa mukaisesti. PST -projektin aikaisemmin toteuttamien käsityöpajojen toteutusta ei oltu juurikaan suunniteltu. Meillä oli taas tarve suunnitella pajatoiminta niin, että asiakkaat saisivat siitä mahdollisimman paljon irti.

Lähdimme siis toteuttamaan käsityöpajaa mukaillen sitä, mitä oletimme projektin meiltä haluavan. Esittelykerralla kuitenkin kävi ilmi, ettei näkemysero ollutkaan niin suuri kuin olimme olettaneet. Heidän puoleltaan tuli ehdotus siitä, että olisi parempi kertoa PST -projektista naisille vasta myöhemmin, ettei heille tulisi paineita osallistua siihen. Näkemyksemme olivatkin yhtenäiset: tärkeintä oli tekemisen ilon välittäminen naisille.

5.4 Tutkimusluvan anominen

Opinnäytetyömme toteutus vaati tutkimusluvan anomista kirjalliselle työllemme. Tutkimusluvan anominen tuli meille yllätyksenä. Yleisenä käsityksenä oli ettei lupaa tarvitse, sillä toteutimme opinnäytetyömme toiminnallisessa muodossa yhteistyössä PST-projektin kanssa. Vastaanottokeskuksesta asian varmistettuamme kävi kuitenkin ilmi, että kaikki lopputyötä tekevät tarvitsevat tutkimusluvan. Se tuli anoa Helsingin kaupungilta, koska toiminta toteutetaan kaupungin toimipisteessä vastaanottokeskuksen asiakkaiden kanssa. Saimme kuulla, että tutkimusluvan saaminen kestää tavallisesti kuukauden verran. Käsityöpajan aloittaminen viivästyi tutkimusluvan hakemisen takia.

Täytettyämme Helsingin kaupungin tutkimuslupahakemuksen, tapasimme Uudenmaankadun vastaanottokeskuksen apulaisjohtajan. Kävimme läpi kirjallisen opinnäytetyösuunnitelmamme, sekä PST-projektin tarkoituksen. Tapaamisen jälkeen saimme vastaanottokeskuksen apulaisjohtajalta luvan aloittaa toiminnan jo ennen kuin lupa oli myönnetty, sillä ehdolla, ettemme tekisi kirjallista työtämme jos lupa jostain syystä evättäisiin. Lopulta lupa tuli jo kahdessa viikossa, mikä käytännössä tarkoitti sitä, että saimme tehdä toiminnastamme kirjallisen raportin.

(Ks. LIITE 1.)

5.5 Toiminta ja toteutus

Toiminnan toteutus tapahtui viidessä viikossa, 23.11–21.12.2010 välisenä aikana. Paja toteutettiin kahdeksan kertaa, kaksi kertaa viikossa. Käsityöpaja oli suunnattu vastaanottokeskuksen naisasiakkaille. Käsityöpajan alkaessa keskuksessa asui noin 50 naista. Vastaanottokeskuksen asukkaiden kokonaismäärästä naisia oli tuolloin noin kolmasosa. Naiset tulivat käsityöpajaan tekemään käsitöitä ja viettämään aikaa muiden naisten kanssa. Tässä kappaleessa kuvailimme toimintaan liittyviä olennaisia asioita.

5.5.1 Käsityöpajan ajankohta ja kesto

Käsityöpaja toteutettiin Punavuoren vastaanottokeskuksessa pääsääntöisesti kaksi kertaa viikossa. Sovimme pajan ajankohdasta keskuksen yhteyshenkilön kanssa. Pajan ajankohtaa päätettäessä otimme huomioon vastaanottokeskuksen muut toiminnot, ruokailuajat sekä tilojen käyttömahdollisuudet. Alussa toiminnan suunniteltiin olevan tiistaisin ja torstaisin. Käsityöpajan kesto oli kaksi tuntia. Päädyimme siihen pohdittuamme, mikä olisi optimaalisin kesto toiminnan toteuttamisen sekä asiakasryhmän kannalta, ottaen huomioon käsitöiden teon ja keskittymiskyvyn sekä osallistumismahdollisuuden. Toivoimme osallistujien olevan ajallaan pajan alussa, mutta pajalta sai poistua omaan tahtiin. Pajan ajankohdaksi sovittiin klo 14–16. Paja toteutettiin yhdeksän kertaa, joista ensimmäinen oli toiminnan esittelykerta.

Pyrimme siihen, että käsityöpaja pidettäisiin viikoittain samoina päivinä ja samaan aikaan, jotta asiakkaiden olisi helppo muistaa milloin toimintaan voi osallistua. Toiminnan aikana pajan ajankohta vaihtui silti moneen otteeseen. Tähän vaikutti vastaanottokeskuksen muun toiminnan aikataulujen muuttuminen, juhlapyhät, ohjaajien sairastaminen sekä osallistujien toiveet pajan ajankohdasta. Käsityöpajaa ei loppujen lopuksi pidetty kovinkaan säännöllisesti yllä mainittujen muuttuvien tekijöiden takia. Silti paja pystyttiin pitämään aina kaksi kertaa viikossa, lukuun ottamatta viikkoa, jolloin molemmat ohjaajat sairastivat.

Pajan ajankohdan muutoksista sovimme aina erikseen osallistujien sekä yhteyshenkilön kanssa. Pajan ajankohta kirjattiin viikoittain vastaanottokeskuksen kalenteriin, jolloin toimitilan pystyi varaamaan. Toiminnan ajankohdan vaihtelevuus ei aiheuttanut vastaanottokeskuksen työntekijöille ongelmaa. Osallistujat tosin toivoivat että paja pidettäisiin säännöllisesti, jotta heidän olisi helpompaa suunnitella muut tekemisensä. Vastaanottokeskuksen yhteyshenkilömme ja muut työntekijät toimivat tiedon välittäjinä asiakkaille pajan ajankohdasta.

5.5.2 Käsityöpajan osallistujat

Käsityöpajaan osallistui heterogeeninen ryhmä naisia. Kartoitimme ennen toiminnan alkua sitä, mikä tekee ryhmästä moninaisen. Tässä osiossa esittelemme osallistujien piirteitä jotka tekevät ryhmästä moninaisen sekä avoimen ryhmän muuttuvia tekijöitä. Näitä tekijöitä ovat osallistujien määrä, kansalaisuus, äidinkieli, ikä, osallistumisen säännöllisyys, Suomessa oleskelun aika sekä heidän käsityöosaamisen taso. Esitämme suurimman osan luvuista arvioina, koska emme pajan alussa halunneet kerätä osallistujilta henkilötietoja. Otimme vasta pajan loppupuolella käyttöömmä osallistujalistan, jolloin koimme jo luoneemme luottamuksellista suhdetta naisiin. Pyysimme naisia merkitsemään listaan ikänsä, kotimaansa sekä pajakerrat joihin he ovat osallistuneet, jotta saisimme realistisen kuvan ryhmän moninaisuudesta. Kaikki pajalle osallistuneet naiset eivät kirjoittaneet tietojaan listaan, joten emme saaneet kerättyä täysin kattavaa tietoa pajan osallistujista.

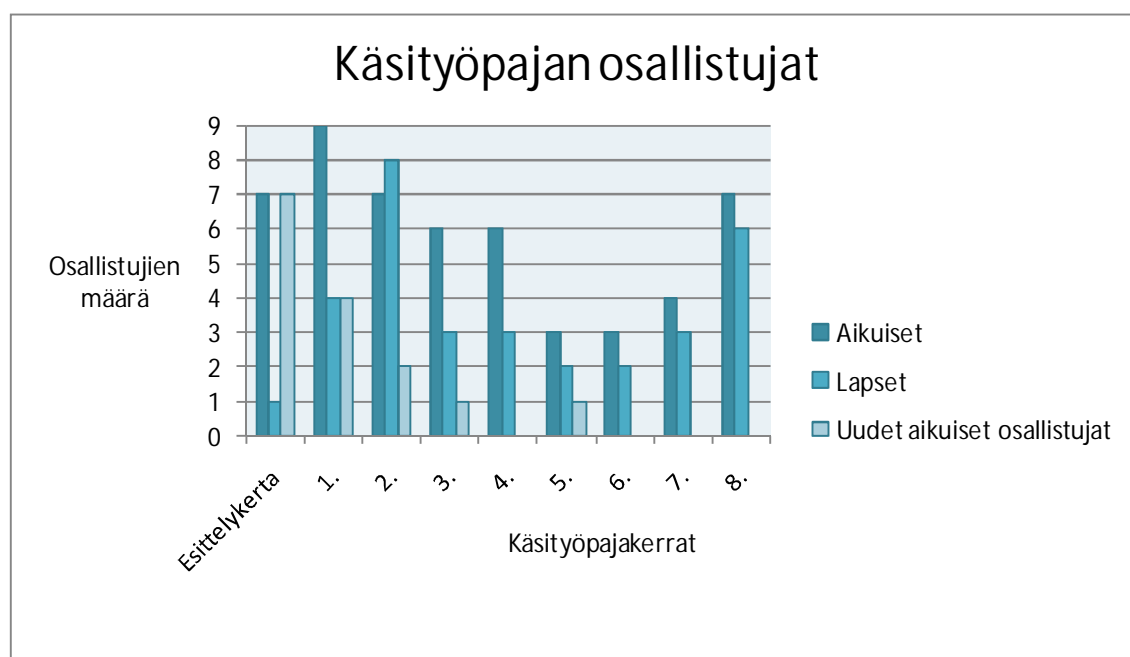
Käsityöpaja oli tarkoitettu vastaanottokeskuksen naisille sekä heidän lapsilleen. Toiminta oli suunnattu aikuisille, mutta heidän lapsensa olivat tervetulleita mukaan. Alusta asti pajaan osallistuikin vähintään kaksi lasta. Pajalla ei myöskään käynyt vain pajaan osallistuvien naisten lapsia, vaan myös muita vastaanottokeskuksessa asuvia lapsia. Aikuis-lapsi ryhmä toi pajan suunnitteluun lisähaasteita. Suurimmaksi haasteeksi koimme sen, miten pajan saisi pidettyä aikuisille suunnattuna toimintana lapset huomioiden. Lapset vaativat ohjaajilta paljon huomiota ja toisinaan tilanne muuttui hyvinkin rauhattomaksi lasten keskittymisen herpaantuessa. Saimme lasten lukumäärää karsittua muuttaessamme pajan tilaan, jonne lapset eivät päässeet ilman aikuisia.

Kävijämäärä vaihteli 2-13 aikuisen osallistujan välillä, joiden lisäksi pajalla kävi 2-8 lasta. Enimmillään pajalla kävi yhdeksän aikuista osallistujaa kerralla ja vähimmillään pajalle saapui kolme aikuista osallistujaa. Pajoihin osallistui yhteensä viisitoista naista. Pajaan osallistuvien määrää ei voinut ennakoita etukäteen koska osallistuminen oli suhteellisen satunnaista. Pajan osallistujista syntyi viiden naisen ja yhden lapsen ydinryhmä, jotka kävivät pajalla säännöllisesti. Heidän lisäksi pajalla kävi suhteellisen säännöllisesti viisi naista ja viisi naista osallistui pajalle vain kerran tai pari. Osallistujien määrä oli huipullaan ensimmäisillä kerroilla, jonka jälkeen osallistujien määrä laski.

Pajaan osallistuneiden naisten ikähaarukka oli 12-vuodesta n. 65-vuoteen. Laskimme teinitytöt myös naisiksi, koska he osallistuivat toimintaan tosissaan ja tekivät samoja asioita kuin vanhemmat naiset. Pajalle osallistui eniten n. 30-40-vuotiaita naisia sekä 12-14-vuotiaita nuoria naisia. Lasten ikähaarukka oli aina sylivauvasta kahdentoista -vuoden ikäiseen. Lapsille tuli suunnitella oheistoimintaa, sillä he tarvitsivat paljon ohjausta ja huomiota.

Pajoihin osallistuneet naiset olivat pääosin kotoisin Kaukasiasta. Pajalla kävi myös neljä afrikkalaistaustaista naista sekä yksi Lähi-idästä kotoisin oleva nainen. Yhteensä osallistujat edustivat noin seitsemää eri kansalaisuutta. Se, että ydinryhmä- eli vakituiset kävijät, olivat kotoisin samasta maanosasta, teki pajatoiminnasta erityistä. Suurin osa naisista tunsivat toisensa entuudestaan ja osasivat lähes poikkeuksetta puhua venäjänkieltä. Kaksi vakituisista osallistujista toimi ohjaajien ja osallistujien välisen kommunikaation englanti-venäjä tulkkeina. Viidestä muun kuin venäjänkielisestä osallistujasta ainoastaan yksi osallistuja ei osannut englantia. Tämän osallistujan kanssa ohjaajat kommunikoivat elekielellä sekä tekemisen välityksellä. Toimintaan osallistuneiden naisten oleskeluaika Suomessa vaihteli muutamasta päivästä noin puoleen vuoteen.

Pajaan osallistuneiden naisten käsityöosaaminen oli vaihtelevaa. Pajan esittelykerralla saimme kuulla, ettei pajaan osallistuneista naisista kukaan osannut kutoa taikka virkata. Yksi vanhemmista naisista kertoi osaavansa ommella ja kirjoa hieman. Muiden naisten kokemus perustui koulussa kauan sitten opittuihin taitoihin tai he eivät olleet koskaan tehneet käsitöitä. Pajojen edetessä osa naisista virkisti muistiaan, toiset aloittivat kutomisen ja virkkaamisen opettelun alusta. Yksi osallistujista osoittautui käsityöosaajaksi. Naisten osaamisen vaihtelevuus toi ohjaajille haasteita, koska suurimmalle osalle naisista ohjaajien piti opettaa esimerkiksi kutomista silmukoiden luomisesta työn päättelyyn. Naiset jotka olivat joskus aikaisemmin pitäneet puikkoja käsissään oppivat nopeasti, kun taas ensimmäistä kertaa kutomista harjoittelevat tarvitsivat jatkuvaa ohjausta ja vierestä opettamista. Naiset, jotka oppivat nopeasti, opastivat muita osallistujia. Tämä helpotti ohjaajien työtaakkaa ja oli selkeästi mieluisaa niin opastavalle osallistujalle kuin oppivallekin.



Taulukko 1: Käsityöpajan osallistujat

5.5.3 Käsityöpajatoiminnan sisältö

Pajatoiminta alkoi esittelykerralla, jolloin ensimmäistä kertaa tapasimme naisia jotka olivat kiinnostuneita osallistumaan käsityöpajaan. Tarkoituksena oli esitellä niin käsityöpaja toimintaa, opinnäytetyömme osuus toimintaan sekä PST-projekti. Esittelimme pajaa siten, että voimme naisten harjoittavan aluksi jotakin tekniikkaa jonka he osaavat ja ovat oppineet kotimaassaan. Toimimme mukana PST-projektiin ostettuja käsitöitä esimerkkeinä siitä, mitä naiset voisivat tehdä. Saimme yllätykseksemme kuulla, että naiset eivät ole juurikaan tehneet käsitöitä aikaisemmin ja että he halusivat osallistua pajaan oppiakseen mm. kutomaan. Tämä muutti esitystämme ja koko toimintaa siten, ettemme edes esitelleet PST-projektia naisille. Emme halunneet naisten kokevan suorituspainetta esittämällä toiminnan päämääräksi sitä, että projekti ostaa heiltä käsityön. Pajasta muokkautui esittelykerralla käsityöpaja, johon tullaan harjoittelemaan kutomisen, virkkaamisen ja muiden menetelmien alkeita.

Esittelykerralla naiset ilmaisivat halunsa tehdä pipoja, kaulahuiveja, sukia ja hansikkaita. Kutominen oli tekniikka, jonka suurin osa naisista halusi oppia. Esittelykerta antoi myös osviittaa siihen, että ohjauksen ja opettamisen tarve oli huomattavasti suurempi, kuin mihin olimme valmistautuneet. Ensimmäiselle pajakerralle harjoittelimme kutomista ja virkkamista ja teimme näytetilkkuja naisille, joiden pohjalta ajattelimme aloittavamme käsitöiden teon. Ensimmäinen pajakerta yllätti meidät uusine osallistujineen, suuren avuntarpeen, osaamisen vaihtelevan tason ja oppimisvaikeuksien takia. Aloitimme opettamisen silmukoiden luomisesta, jossa oli tarpeeksi haastetta osalle osallistujista koko pajakerraksi. Osalle taas riitti pelkkä muistin virkistäminen ja he pääsivät jo heti ensimmäisellä kerralla hyvään alkuun esimerkiksi kaulahuivin teossa. Ensimmäinen pajakerta oli ehdottomasti haastavin ohjaajan näkökulmasta, koska osallistujia oli paljon, avuntarve oli suurta ja tila oli liian pieni.

Valmistimme seuraaville kerroille eritasoista tekemistä, jotta osallistujat jotka olivat kokeneet neulomisen liian hankalaksi, voisivat aloittaa helpommalla tekemisellä. Helpomman tekemisen määrittely oli silti vaikeaa, koska suunnittelemamme tekeminen osoittautui sekin hankalaksi. Esimerkiksi helpoksi luokittelemamme ristipistotyö vaati sekin jatkuvaa ohjaamista, mm. kuvion hahmottamisessa. Osallistujat jotka kokivat kutomisen hyvin vaikeaksi ensimmäisellä pajakerralla, eivät valitettavasti enää osallistuneet käsityöpajoihin. Avuntarve alkoi silti jo toisella pajakerralla laskea, kun osallistujat pääsivät vauhtiin jonkin käsityön kanssa. Useimmat aloittivat kutomalla kaulahuivia.

Toiminta muokkautui pajojen kuluessa siten, että se koostui hyvin vapaamuotoisesta käsitöiden tekemisestä. Pajoilla ei ensimmäisen kerran jälkeen ollut yhteistä ohjausta, vaan kukin sai apua omien tarpeidensa pohjalta. Naiset tulivat pajalle hakemaan materiaaleja, aloitte-

lemaan uutta käsityötä, selailemaan käsityökirjoja, jatkamaan jo aloitettua työtä ja seurustelemaan muiden naisten kanssa. Alussa olimme ohjaajina kiireisiä, mutta pian varsinaisen opettamisen tarve väheni uusien tulokkaita lukuun ottamatta.

Lapsille suunnatun ohjaamisen tarve jopa kasvoi käsityöpajan loppua kohden. Lapsille suunniteltiin noin joka toiselle kerralle jotain tiettyä yhteistä toimintaa, esimerkiksi lankatupsujen ja helmikorujen tekemistä. Lapsilla oli myös aina käytettävissään piirustus- ja askarteluvälineitä. Yritimme keksiä lapsille sellaista tekemistä, joka vaatisi mahdollisimman vähän ohjausta, jotta voisimme keskittyä naisiin, joille paja oli ensisijaisesti suunnattu. Lapset innostuivat silti pääsääntöisesti käsityöiden tekemisestä. He halusivat tehdä samaa kuin aikuisetkin. Lapsille esimerkiksi kutomisen opettaminen oli hyvin aikaa vievää. Lapset tarvitsivat jatkuvaa ohjausta ja ohjaajina aikamme kuluikin suurimmaksi osaksi lapsia opettaessa.

Pajoilla käynyt ydinryhmä oppi alkeet hyvin nopeasti ja harjoitteli käsityöiden tekemistä aktiivisesti myös vapaa-ajallaan. Naiset kehittivät nopeasti käsityöosaamisensa. Pian ohjaajien ja osallistujien käsityötaitot eivät paljoa eronneet toisistaan. Pajalle ei niinkään osallistuttu oppimismielessä, vaan pajalle tultiin hakemaan inspiraatiota, välineitä ja tekemään käsityöitä yhdessä muiden kanssa.

Kaikki tarvittavat materiaalit saatiin pajaan PST -projektin kautta. Pajaan osallistuvilla naisilla oli käytettävissään kutomiseen ja virkkaamiseen sopivaa lankaa, puikkoja ja virkkuukoukkuja, kirjontaan sopivaa lankaa sekä kangasta, neuloja ja helmiä. Osallistujat saivat pyytää meiltä tarvittavia materiaaleja ja yritimme mahdollisuuksien mukaan hankkia niitä heille. Esimerkiksi ensimmäisten kertojen jälkeen ymmärsimme tarvitsevamme paksumpia puikkoja ja lankoja jotka ovat aloittelijoille helpompia käyttää. Kaikki materiaalit olivat naisten saatavilla ja kukin sai käyttää niitä tarpeen mukaan. Aluksi pohdimme sitä, miten materiaalien jako ja niiden "käytön seuranta" toteutettaisiin. Oletimme että materiaaleja saatettaisiin ahnehtia yli omien tarpeiden. Pajassa ei silti ollut tarvetta tälle; lankojen ja puikkojen käyttö sujui maltillisesti ja naiset kierrättivät materiaaleja tarpeidensa mukaan. Naiset saivat viedä käsityönsä ja siihen tarvittavat välineet mukaansa pajan jälkeen. Täten naiset pääsivät harjoittamaan käsityötekemistä myös vapaa-ajallaan.



Käytimme käsityöpajassa PST-projektin lahjoituksena saamia värikkäitä lankoja.

5.5.4 Ohjaajan tehtäviä käsityöpajassa

Roolimme ohjaajina muokkautui pajan ensimmäisestä kerrasta lähtien. Toimimme pajan ensimmäisillä kerroilla opettajina naisille, mutta loppua kohden opetimme lähinnä lapsia. Toimintaa suunnitellessamme oletimme naisten osaavan käsitöitä ja heidän pääsääntöisesti toteuttavan jo osaamiaan tekniikoita. Saimmekin ohjaajina uusia haasteita ymmärtäessämme että meidän tulee opettaa naisille käsitöiden tekoa. Saimme huomata miten osa apua tarvitsevista oppi heti ja miten toisilla taas esimerkiksi käsillä tekemisen kokemattomuus hankaloitti käsitöiden tekemistä. Jonkinlainen pedagoginen pohja ja ymmärrys ihmisten oppimisesta olisivat olleet tervetulleita. Osallistujat olivat hyvin vaikeassa elämäntilanteessa ja oppimista hankaloitti selvästi esimerkiksi keskittymiskyvyn puute.

Ohjaajan tehtäviimme kuului konkreettisen opettamisen lisäksi muutakin. Käytännössä se tarkoitti pajalla opettamisen lisäksi uusien tulijoiden huomioimista ja tutustuttamista pajatoimintaan. Pyrimme huomioimaan pajojen aikana kaikkia osallistujia niin, että kaikilla riitti tekemistä ja että kaikilla oli tarvittavat välineet. Ideoimme uusien töiden aloittamista ja pohdimme miten suunnitellut työt olisivat toteutettavissa. Lasten huomioiminen, opettaminen ja viihdyttäminen olivat iso osa ohjaajan työstä pajalla. Aikatauluista ja seuraavista pajakerroista sopiminen osallistujien kanssa kuuluivat myös ohjaajan tehtäviin. Ennen ja jälkeen pajojen suunnittelimme lapsille tekemistä, harjoittelimme käsitöiden tekoa, teimme pajalle esimerkkitehtäviä erilaisista tekniikoista sekä hankimme tarvittavia välineitä pajalle. Ennen

pajan alkua saavuimme ajoissa työskentelytilaan järjestelemään tilaa niin, että siellä olisi hyvä työskennellä. Asetimme myös työvälineet ja materiaalit esille, helposti saataville. Toimme myös mukanaamme teetä, keksejä ja musiikkisoittimen.

Konkreettisten tekemisten ja opettamisen ohella ohjaajan erityinen tehtävä pajalla oli olla läsnä ja saatavilla. Koimme tärkeäksi sen, että paikalla ollessamme pystyimme tutustumaan naisiin. Tosin tätä esti lasten läsnäolo, koska he tarvitsivat jatkuvaa huomiota. Mielestämme pajalla tapahtunut kommunikaatio ohjaajien ja naisten välillä oli tärkeää. Joskus naiset kertoivat kotimaistaan ja kulttuureistaan. Yhteinen suomenkielen opettelu oli myös osa kommunikaatiota.

Pajakertojen loppua kohden aloimme huomata naisissa esimerkiksi poissaolevuutta ja keskittymiskyvyn vaihtelevuutta. Ohjaajana poissaolevan tuntuista naista pystyi lähestymään esimerkiksi keksimällä hänelle jonkin pienen, nopeasti valmistuvan tehtävän. Eräässä tapauksessa koimme nopeasti valmistettavan työn virkistäneen naista ja huomasimme hänen keskittymisen tekemiseen ja olevan tyytyväinen lopputulokseen.

Kunkin pajakerran jälkeen pidimme purkukeskustelun. Kirjasimme ylös pajassa tekemiämme havainnoita, jotka liittyivät pajan toteutukseen - sen onnistumisiin ja haasteisiin sekä ohjaukseen. Pajakertojen jälkeen yhdessä tehdyt läpikäynnit olivat antoisia. Yhdessä saimme pohtia toistemme huomioita sekä saimme uutta perspektiiviä yhteisiin havaintoihin. Oli esimerkiksi mielenkiintoista ymmärtää, miten eri tavalla yhdessä koettuja tilanteita voi ymmärtää. Saimme tapaamisissa myös selvitettyä, mitä seuraavalla pajakerralla tulisi tehdä toisin, mitä tarvikkeita tulisi hankkia ja mitä muita valmisteluja pitäisi tehdä.

6 TOIMINNALLISEN OSUUDEN ARVIOINTI OHJAAJAN NÄKÖKULMASTA

Perehdymme tässä osiossa alussa esittelemiimme kirjallisen työn tavoitteisiin, joiden tarkoituksena oli kartoittaa

- mitä ohjaajan tulisi huomioida avointa ryhmää vastaanottokeskuksessa ohjatessaan
- turvapaikanhakijan asiakkuuteen liittyviä erityispiirteitä

Arvioimme käsityöpajatoiminnan onnistumista ohjaajan näkökulmasta. Poimimme tekemistämme havainnoista ja muistiinpanoista käsityöpajan ohjaukseen liittyviä keskeisimpiä aiheita, ja refleктоimme kokemuksiamme aiheisiin liittyvän kirjallisuuden ja projektiraporttien avulla. Huomioimme myös vastaanottokeskuksen henkilökunnalta ja pajaan osallistuneilta naisilta saamamme palautteen. Keskustelimme ennen viimeistä pajakertaa vastaanottokes-

kuksen vapaaehtoistoiminnasta vastaavan työntekijän kanssa ja saimme viimeiselle pajakerralle osallistuneilta naisilta suullista palautetta toiminnasta.

6.1 Turvapaikanhakijan kohtaaminen ammatillisesti

Turvapaikanhakijat mielletään usein yhtenäiseksi ryhmäksi. Jokaisella turvapaikanhakijalla on kuitenkin oma syynsä, miksi he ovat joutuneet lähtemään kotimaastaan. Vaikka turvapaikanhakijaa ei voi kutsua maahanmuuttajaksi ennen oleskeluluvan saantia, pätee myös heihin osuvasti Varjosen & Romppasen huomio: ”maahanmuuttajat ovat ryhmänä kaikkea muuta kuin yhtenäinen. Tarinoita on vähintään yhtä monta kuin muuttajaakin”. (2010: 2.)

Turvapaikanhakijanaisten ryhmää ohjannut Teiss kertoo, ettei hän suhtaudu osallistujiin väliaikaisina turvapaikanhakijoina, vaan naisina, jotka saattavat tarvita taitoja tai tietoa juuri tässä kohtaa elämässä. (2007a: 22) Meille oli myös tärkeää välittää käsityöpajan osallistujille tunne, että he ovat meille ensisijaisesti naisia eivätkä turvapaikanhakijoita. Suhtauduimme alusta asti naisiin mahdollisimman luontevalla ja inhimillisellä tavalla. Kuten Matikainen, Pärnänen & Åberg kirjoittavat, ”hötkyilemätön asenne ja peloton ihmisten kohtaaminen riittävät (kohtaamaan turvapaikanhakijoita)” (2009: 161).

6.2 Kulttuurieroista

Opinnäytetyöprosessimme alussa luulimme, että turvapaikanhakijuus ja kulttuuriset erot olisivat keskeinen asiakassuhdetta määrittävä tekijä. Alussa ne korostuivat enemmän, mutta pajakertojen loppua kohden ne eivät tulleet juuri lainkaan esiin.

Kulttuuristen erojen merkitystä käytännön työskentelyyn vaikuttavina tekijöinä korostetaan turvapaikanhakijoita käsittelevässä kirjallisuudessa jatkuvasti. Mitä niillä oikein tarkoitetaan? Rätty kuvailee, että kulttuuri muodostuu opituista asioista, joita kansakunnat ovat ajan saatossa arvostaneet, uskoneet ja tehneet. Kulttuurin avulla hahmotetaan maailmaa. Ihminen kasvatetaan tietyn kulttuurin jäseneksi. (2002: 42). Kulttuurierot tarkoittavat myös esimerkiksi sitä, kun yritetään tuoda esiin vaikkapa afrikkalaisten ja suomalaisten välisiä eroja ja niistä koituvia ongelmia (Löytty 2008: 17).

Haavikon mukaan jokainen ihminen kasvaa kulttuurinsa, mutta se ilmenee yksilötasolla eri tavoin. Arkipäiväisessä toiminnassa kulttuuri voi ilmetä yksilötasolla monimuotoisena riippuen siitä, onko henkilö esimerkiksi koulutettu vai kouluttamaton, kotoisin maaseudulta vai kaupungista. Myös sukupuoli ja elintaso määrittävät kulttuurin ilmentymistä. Näiden yksilöllisten tekijöiden takia asiakkaiden kulttuuritaustaa on vaikea pyrkiä tuntemaan etukäteen. Haavikon mukaan asiakastyössä ei olekaan oletettavaa, että työntekijä tuntee asiakkaidensa kulttuurit

hyvin ennen asiakassuhteen alkamista. Asiakkaan kulttuurisen taustan huomioiminen on silti hyvin tärkeää. Parhaiten työntekijä oppii kulttuureista kysymällä kultakin asiakkaalta tämän taustastaan, joka myös edesauttaa asiakkaan näkemistä yksilönä. (Haavikko 2009: 36.)

Käsityöpajassamme kulttuurierot eivät omien havaintojemme mukaan olleet suuressa roolissa yhteisen kielen puuttumista lukuun ottamatta. Olisi mielenkiintoista kuulla, olivatko käsityöpajan osallistujat samaa mieltä. Kaukkila tuo esille, että sanaton vuorovaikutus eli sanaton kommunikaatio on huomioitava erityisesti silloin, kuin osapuolilla ei ole yhteistä kieltä eikä yhteistä kulttuuritaustaa. Niin sanallinen kuin sanaton viestintä on kulttuurisidonnaista - asioiden merkitys tulkitaan eri tavoin (2008: 35). On mahdollista, että jotkut käsityöpajaan osallistuneista kokivat esimerkiksi viestintätapamme omituisena. Eri kulttuureissa ihmiset antavat erilaisia merkityksiä asioille. Tätä kutsutaan kulttuurien väliseksi viestinnäksi. Yksilö tulkitsee maailmaa oman kulttuurinsa kautta, jonka vuoksi oletuksena useimmiten on, että keskustelukumppani tulkitsee asioita samalla tavalla kuin itsekin tulkitsee. Suullisen viestin tulkitsemiseen vaikuttavat sisällön lisäksi esim. äänenpaino, äänen voimakkuus, etäisyys keskustelukumppanista ja tyyli millä asia esitetään. (Räty 2002: 66.)

Toki silloin tällöin havaitsimme kulttuurin piikkiin laitettavia asioita. Esimerkiksi viimeisellä kerralla pidimme pikkujoulut, ja toimimme mukana joulutorttujen, pipareiden ja glögin. Asetimme tarjottavat pöydälle, ja ilmaisimme että herkut ovat kaikkia varten. Kukaan ei liikkautakaan ottaakseen herkuja. Vasta kun tajusimme tarjoilla naisille herkuja pöytään, he ottivat niitä. Epäilimme, että tässä tapahtumassa kyseessä oli kulttuurisiin tapoihin liittyvästä asiasta, jota emme tienneet. Tämä tapahtuma oli kuitenkin mielestämme lähinnä kulttuurieroihin liittyvä hauska tilanne. Konflikteja ei syntynyt. Luulemme, että kulttuurierot eivät olleet keskeisiä, koska suurin osa käsityöpajaan osallistuneista naisista oli nuorehkoja ja he olivat kotoisin kaupungeista. Asiaan on myös varmasti vaikuttanut se, ettemme juuri puhuneet henkilökohtaisista asioista. Keskityimme ennen kaikkea käsitöiden tekemiseen.

Joronen tuo esiin maahanmuuttajien vapaa-ajan harrastuksia koskevassa tutkimuksessaan, että vapaa-aika ja harrastukset ovat kulttuurisidonnaisia käsitteitä (2009: 14). Sillä tarkoitetaan, että vapaa-aika ja harrastukset käsitetään eri kulttuureissa erilaisin tavoin. Joissakin kulttuureissa voi olla, että esimerkiksi luova toiminta mielletään leikiksi, joka kuuluu vain lapsille. Toisaalta käsitöiden teko eroaa muusta luovasta toiminnasta, kuten esimerkiksi draamasta ja kuvataiteesta niin, että se liittyy vahvasti käytännöllisyyteen ja tarpeellisuuteen - monissa maissa käsitöiden teko on arkipäivää. Me emme havainneet, että käsityöpajaan osallistuneilla naiset olisivat hämmästelleneet käsitöiden tekoa. Luulemme, että he kokivat sen luonnollisena ja käytännöllisenä tekemisenä eivätkä he välttämättä mieltäneet käsitöiden tekemistä harrastustoiminnaksi. Naisten asenne käsitöiden tekemistä kohtaan olisi voinut olla

toisenlainen, jos tavoitteena olisi ollut luovuuden korostaminen. Lähes kaikki osallistujat valmistivat käytännöllisiä neuletöitä, esimerkiksi kaulaliinoja ja kännykkäpusseja.

6.3 Osallistujien elämäntilanne

Hienovaraisuus naisten taustan ja elämäntilanteen suhteen oli tärkeä seikka, jonka tiedostimme koko prosessin ajan. Käytännössä hienovaraisuutemme ilmeni esimerkiksi siten, ettemme ottaneet oma-aloitteisesti esille naisten taustaa, ennen kuin olimme tutustuneet heihin paremmin. Emme esittäneet naisille kysymyksiä kuten ”mistä olet kotoisin?” tai ”kuinka kauan olet ollut Suomessa?” heti ensimmäisenä. Kuten Varjonen toteaa (2010: 254), ”ihmisiä kiinnostaa se, mistä kukin on kotoisin. Harvoin se tieto itsessään on silti erityisen hyödyllinen”. Halusimme, että naisten ei tarvitsisi käsityöpajassa vastailta heidän taustaansa koskeviin kysymyksiin, joihin he ovat varmasti muuten joutuneet vastailemaan tarpeeksi eri tahojen viranomaisten toimesta.

Turvapaikanhakijoiden ryhmää ohjannut Teiss kuvailee, että naisten traumaattiset kokemukset ja vaikea elämäntilanne eivät olleet ryhmässä keskeisiä teemoja (2007a: 19). Me huomasimme käsityöpajassamme saman piirteen. Naiset eivät tulleet pajaan puimaan ongelmiaan. Heidän vaikea elämäntilanteensa ei näkynyt käsityöpajan arjessa. Sinne tultiin rentoutumaan ja keskittymään käsitöiden tekoon. Vain muutaman kerran nuori nainen tulkkasi meille, että osa naisista puhui keskenään tilanteistaan. Tämä teema ei kuitenkaan ollut ongelmaton. Ajoittain meidän oli ohjaajana vaikea tulkita, olisiko vaikeiden asioiden vältteleminen turhaa vai toivottua hienovaraisuutta. Jollekin voi olla tärkeää puhua taustastaan, joku voi taas haluta unohtaa ikävät asiat. Joku voi kokea taustasta kyselemisen kiusallisena, joku taas voi haluta puhua perheestään. Kuten olemme korostaneet, myös turvapaikanhakijat ovat yksilöitä siinä missä kuka tahansa meistä. Tällaisissa tilanteissa ohjaajana oli oltava herkkyyttä tunnistaa mistä oli kyse ja yrittää toimia oikealla tavalla. Oli luotettava intuitioon. Päädyimme siihen, että käsityöpajan ohjaajan roolissa oli parempi olla liian hienovarainen kuin tunkeileva. Käytännössä hienovaraisuutemme ilmeni esimerkiksi niin, ettemme ottaneet lomaketta kävijämäärästä käyttöön heti aluksi, vaan vasta pajan puolivälissä. Vasta tässä vaiheessa tuntui sopivalta pyytää heitä täyttämään lomake, jossa kysyttiin heidän kotimaataan, nimeään ja ikäänsä. Haastavat tilanteet osallistujien taustan huomioimiseen liittyen näkyivät myös muistiinpanoissamme:

”Tän päivän pajakerralla nuori nainen reagoi vahvasti PST - projektin kuviin, joissa esiintyi naisia hänen kotimaastaan. Olisin halunnut olla tukena, mutta en uskaltanu kysyä asiasta sen enempää.”

Toisaalta mielestämme oli tärkeää myös yrittää ohjaajina olla olematta liian varovaisia heidän taustansa suhteen. Emme myöskään halunneet, että heidän vaikeasta elämäntilanteestaan tulisi tabu, josta ei voi keskustella. Tärkeintä oli suhtautua asioihin mahdollisimman luonnollisesti ja edetä heidän ehdoillaan. Tilanteissa, jolloin joku naisista teki aloitteen ja alkoi meille puhua taustastaan, oli tärkeää välittää hänelle olevamme kiinnostuneita.

6.4 Osallistujien elämäntilanteen vaikutukset työskentelyyn

Huolimatta siitä, että monet turvapaikanhakijat voivat vaikean elämäntilanteensa takia masentua ja passivoitua, monet heistä onnistuvat kuitenkin säilyttämään toimintakykynsä. (Enoranta 2007a: 13.) Käsityöpajan kahdeksan kerran aikana turvapaikanhakijanaisten elämäntilanteen epävarmuus ja sen vaikutukset naisten keskittymiskykyyn ja oppimiseen näyttäytyivät meille silloin tällöin, joskaan ne eivät hallinneet käsityöpajan ilmapiiriä. Meidän oli kuitenkin mahdotonta tietää, mitä naiset ajattelivat. Se, että naiset eivät ottaneet ongelmiaan esille meidän kanssa kommunikoidessaan, ei suinkaan tarkoita sitä, etteivät ne olisi heidän mielissään. Pyrimme siis olemaan varovaisia tulkinnoissamme.

Etenkin naisten opettellessa uutta taitoa, neulomista tai virkkaamista, kävi ilmi että monen naisen keskittymiskyky oli heikkoa ja oppiminen hidasta. Mielestämme asiaa on analysoitava varoen, sillä emme tunne asiakkaita kuin käsityöpajan kautta. Emme voi tietää, johtuivatko nämä seikat osalla osallistujien esimerkiksi psyykkisestä pahoinvoinnista vai olivatko ne henkilökohtaisia piirteitä. Toteamme kuitenkin varovasti, että heikko keskittymiskyky ja hidas oppiminen olivat läsnä lähes jokaisen naisen oppimishetkissä. Meille ohjaajille nämä seikat asettivat haasteita. Meidän tuli olla hyvin kärsivällisiä ja sopivan kannustavia. Naisilta saadun loppupalautteen ja havainnointimme perusteella suurimmalle osalle naisista kaksi tuntia kestänyt paja oli sopiva aika keskittyä käsitöiden tekemiseen.

Ajan myötä yllätyimme siitä, kuinka moni jaksoi keskittyä uuden taidon opetteluun ja käsityön tekemiseen, saaden työnsä jopa valmiiksi. Luulimme aluksi, että joillekin uuden taidon oppimisen alun hankaluudet olisivat olleet liikaa heikon keskittymiskyvyn vuoksi. Oli hienoa havaita, että pajaan osallistuneiden naisten vaikeasta elämäntilanteesta huolimatta heillä oli voimavaroja innostua uuden taidon opettelusta. Suurin osa naisista oli neulonut jopa vapaaajalla. Ohjaajina meille oli hyvin palkitsevaa nähdä, kuinka heidän kärsivällisyytensä oli tuottanut tulosta ja saivat töitään valmiiksi. Kirjasimme myös muistiinpanoihimme, kuinka hienolta tuntui nähdä naisten innostuneen käsitöiden tekemisestä:

”Tuli mahtava fiilis siitä, että pajassa oli niin hyvä meininki. Heidän kärsivällisyytensä oli tuottanut tulosta ja kaulaliinoja, sukkaa ja kännykkäpusseja syntyi puikot sauhuten. Kaikki teki jotain, ja näytti siltä, että naiset oikeesti viihtyi siellä!”

6.5 Osallistujien motivaatiosta

Pohdimme usein, mitkä tekijät motivoivat naisia osallistumaan käsityöpajaan. Oliko mielenkiinto juuri käsitöitä kohtaan syy tulla pajalle, vai oliko motivaationa jonkin uuden taidon oppiminen, hyödyllinen tekeminen taikka muiden naisten kanssa yhdessä oleminen? Suurin osa käsityöpajaan osallistuneista naisista oli venäjänkielisiä. Mielestämme on todennäköistä, että omaa kieltä puhuvien enemmistö ryhmässä on lisännyt venäjänkielisten motivaatiota osallistua ryhmään. Syitä osallistua oli varmasti monia. Pajan aikana keskusteluissamme ei käynyt ilmi, minkä takia naiset osallistuivat pajalle. Tärkeintä oli se, että he osallistuivat.

Osa vasta Suomeen tulleista naisista voi kokea ryhmään osallistumisen vaikeaksi. Jotkut taas saattavat kokea ryhmän positiiviseksi silloin, jos sieltä löytyy omaa kieltä puhuva. (Teiss 2007a: 19.) Ryhmään osallistuneiden naisten Suomessa oleskelun aika vaihtelikin muutamasta päivästä kuukausiin. Emme kuitenkaan osaa sanoa, kokivatko vastaanottokeskuksen uudet asiakkaat pajaan osallistumisen hankalammaksi, kuin siellä jo pidemmän aikaa oleskelleet naiset. Naisella, joka osallistui pajalle oltuaan Suomessa vasta muutaman päivän, ei ollut ryhmässä yhtään samankielistä keskustelukumppania. Hän löysi tiensä pajalle siellä jo aikaisemmin käyneiden naisten kautta, jotka olivat vastaanottokeskuksen pidempiaikaisia asukkaita.

Käsityöpajassa vakituisimmin käyneiden kävijämäärät olivat noin puoleenväliin asti erinomaiset. Moni nainen kävi siellä säännöllisesti ja valmisti jopa useamman työn. Pajassa käyneiden määrä kuitenkin laski loppua kohden. Joillakin kerroilla paikalla oli vain pari naista, kun taas alussa kävijöitä oli lähemmäs kymmenen. Meidän oli mahdotonta tietää naisten syitä pajasta poisjäämiseen. Vastaanottokeskuksen vapaaehtoistyöstä vastaava työntekijä totesi meille, että osallistujien alun innostus ja vähitellen toiminnasta pois jääminen on tyypillinen "elin-kaari" vastaanottokeskuksessa järjestettävässä toiminnassa. Syitä tähän hän sanoi olevan monia. Joillakin ajoittainen tai kokonaan poisjääminen voi liittyä elämäntilanteeseen ja psyykkiseen huonovointisuuteen, traumatisoitumiseen ja siihen, ettei vaan jaksa. Voi myös olla, että heillä oli tapaamisia viranomaisten tai juristin kanssa. On myös tärkeää muistaa, ettei kaikkea voi laittaa "turvapaikanhakijuuden" syyksi. Saattaa olla, että joillakin pajasta poisjääminen liittyi inhimilliseen harrastuksen kesken jättämiseen tai vaikkapa kaikkiin edellä mainittuihin syihin. Meille oli ohjaajina tärkeää huomata, että poisjääminen ei välttämättä johtunut siitä, että naiset eivät olisi viihtyneet käsityöpajassa, kuten aluksi pelkäsimme.

6.6 Kielellisen kommunikaation haasteita

Yhteisen kielen puuttuminen oli mielestämme monen osallistujan kanssa haasteellisinta kommunikoinnissa. Se aiheutti ajoittain mutkikkaita tilanteita, mutta siitä ei syntynyt konflikteja. Yhteisen kielen puute herätti meille ennemminkin kysymyksiä tulkkaajien rooliin ja englannin kielellä asiakkaiden kanssa kommunikointiin liittyen. Yhteisen kielen puuttumisen suurin haitta oli se, ettemme kyenneet keskustelemaan naisten kanssa vapaasti. Kaikille osallistujille suunnattu tiedottaminen sujui tulkin kautta ja käsitöiden opettaminen kävi näyttämällä esimerkkiä. Käsitöiden teon ohella, ohjausta ja opettamista lukuun ottamatta, keskustelut jäivät valitettavan vähäisiksi.

Käsityöpajan osallistujista lähes kaikki olivat venäjänkielisiä, eikä kumpikaan meistä puhu venäjää. Kommunikoimme joidenkin osallistujien kanssa englannin kielellä. Meiltä ohjaajilta erityistä tarkkuutta vaatinut seikka oli kommunikaation tasavertaisuus osallistujien välillä. Meille oli tietenkin helpointa kommunikoida englanninkielentaitoisten naisten kanssa, mutta tasapuolisen kohtelun nimissä oli tärkeää yrittää ottaa kontaktia myös osallistujiin, joiden kanssa yhteistä kieltä ei ollut. Osa puhui englantia auttavasti, suurin osa ei juurikaan. Ohjaustilanteessa oli eduksi, jos käytimme helposti ymmärrettävää selkokieltä niille, jotka osasivat vain vähän englantia.

Selkokielellä tarkoitetaan mahdollisimman selkeää kielenkäyttöä, joka palvelee erikoisryhmien tiedonsaantia. Selkokieli on siis suomen kielen muoto, jonka sisältö, sanasto ja rakenne on tietoisesti muokattu yleiskieltä helpommin ymmärrettävämmäksi. (Virtanen 2009: 16-17.) Selkokieltä käytetään niin kirjallisena kuin verbaalina kielenä. Verbaalisen selkokielen määrittäminen käytännössä on hankalaa, koska kunkin keskustelukumppanin erityispiirteet on otettava joka kerralla huomioon. Asiat on esitettävä mahdollisimman konkreettisesti (Räty 2002: 151). Osallistujien kanssa jotka osasivat auttavasti englantia, oli tärkeää ilmaista asiat mahdollisimman yksinkertaisesti. Oli parempi puhua yksittäisiä sanoja, kuin muodostaa kokonaisia lauseita, joissa keskustelukumppanin oli vaikea pysyä mukana. Koimme selkokielen käytön tapahtuneen lähes huomaamatta, keskustellessamme osallistujien kanssa. Tuntui siltä, että ohjaajana tuli automaattisesti mukauduttua naisten englanninkielen osaamisen tasoon. Toki toisinaan jouduimme muokkaamaan lauseitamme tietoisesti saadaksemme viestimme perille.

Vakituisten kävijöiden joukossa oli kaksi naista (äiti ja tytär), jotka osasivat kohtalaisen hyvin englantia. He toimivat tulkkeina meidän ja venäjänkielisten osallistujien välillä. Teissin kokemuksen mukaan turvapaikanhakijanaisten ryhmää ohjatessaan osallistujien tulkkaus toisilleen toimi pääpiirteittäin hyvin. (Teiss 2007a: 20.) Myös käsityöpajassamme saimme selvitettyä tärkeimmät asiat hyvin tulkkauksen välityksellä. Tulkkaajien ansioista kommunikointi muiden venäjänkielisten naisten kanssa helpottui huomattavasti. Käsityön tekeminen oli niin

käytännönläheistä, että siihen liittyvät asiat pystyimme yleensä myös näyttämään niille, joiden kanssa yhteistä kieltä ei ollut.

Maahanmuuttajien asiointitulkausta käsittelevässä teoriakirjallisuudessa keskeisiä teemoja ovat esimerkiksi lapsen käyttö tulkkina ja ongelma siitä, että tulkin ammattinimike ei ole suojattu – näin lähes kuka vaan voi toimia tulkkina (Ks. esim. Tuominen 1998: 51). Käsityöpajassa ei kuitenkaan ilmennyt edellä mainittuja ongelmia. Keskeisin tulkkaukseen liittyvä ongelma oli huolemme siitä, kuormittuvatko tulkkajat. Heidän kauttaan kulki lähes kaikki kommunikaatio meidän ohjaajien ja venäjänkielisten ryhmäläisten välillä. Tulkaaminen saattoi heikentää heidän keskittymistään käsityöpajan perimmäiseen tarkoitukseen; käsitöiden tekemiseen, rentoutumiseen ja yhdessäoloon. Tulkin rooli jäi heille suurimmaksi osaksi kerroista. Jälkeenpäin ajateltuna, meidän olisi heti pajan alkaessa ollut hyvä varmentaa naisilta, onko tulkaaminen heille mieluista. Käsityöpajassa kävi nimittäin niin, että tulkin rooli jäi heille kuin itsestään. Vasta viimeisillä kerroilla nuorempi nainen ilmoitti, ettei jaksanut enää toimia tulkkina. Toinen tulkin roolissa ollut taas vakuutti meille, että tulkin tehtävä oli hänes-tä mieleinen. Havaitsimme, että tulkin kuormittamisen minimoimiseksi oli tärkeää kartoittaa huolellisesti jokaisen osallistujan kielitaito. Jotkut osallistujista olivat vaatimattomia oman kielitaitonsa suhteen. Jo pajaan osallistujan auttavasta englannin kielen taidosta oli paljon hyötyä käsityön ohjaamiseen liittyvissä asioissa.

Epävirallisen tulkin käyttämiseen liittyi myös muita haasteellisia seikkoja. Tulkin kautta kommunikoitaessa etenkin oleellisten asioiden esittelyä tuli suunnitella ja selkeyttää normaalia enemmän. PST- projektia esitellessämme huomasimme käyttävämme liian monimutkaista englannin kieltä ja etenevämmä liian rivakasti asiassa. Asia tuli esiin vasta ensimmäistä PST - projektin haastattelua tehdessämme, huomatessamme etteivät naiset olleet ymmärtäneet projektin tarkoitusta ja haastattelun käyttöön liittyviä asioita. Opimme, että tulkin tehtävää helpotti, jos ohjaaja oli suunnitellut sanottavansa järjestelmälliseksi ja mahdollisimman yksinkertaiseksi. Jälkeenpäin voimme myös painottaa sitä, kuinka tärkeätä asioiden toistaminen on. Ohjaajan kannatta aina pyrkiä varmistaman että asia on ymmärretty ja tulkattu oikein, esimerkiksi esittämällä läpikäydyistä asioista kysymyksiä osallistujille.

Jälkikäteen ymmärsimme, että olisi ollut hyödyllistä tutustua englanninkieliseen käsityöaiheiseen sanastoon etukäteen, jotta tulkaustilanteet olisivat olleet selkeämpiä. Mielestämme oli haasteista huolimatta kuitenkin positiivinen asia, ettei meillä ollut käytössämme ulkopuolista, ammattilaistulkkia missään vaiheessa. Se loi enemmän kontaktia meidän ohjaajien ja naisten välille, niin englannin kieltä osaaviin kuin englannin kieltä taitamattomiinkin. Usein asiat eivät myöskään selvinneet heti, joka puolestaan synnytti toisinaan hauskojakin tilanteita välillemme. Huomasimme, että ohjaajan oli oltava tarkkana tulkin kautta muiden osallistujien

kanssa kommunikoidessaan. Oli pyrittävä kommunikoimaan ja huomioimaan koko ryhmää samaan aikaan. Oli tärkeää, että kaikki osallistujat kokivat tulevansa huomioiduiksi, vaikka yhteistä kieltä ei kaikkien kanssa ollutkaan. Tässä onnistuimme mielestämme vaihtelevasti. Asia piti pitää jatkuvasti mielessä, jotta onnistui huomioimaan muita ryhmäläisiä esimerkiksi katseella. Oli luonnollista, että puhe, katse ja eleet kohdistuivat ihmiseen (tulkkajaan), jonka kanssa puhui.

6.7 Käsityöpajan ohjaaminen vastaanottokeskuksessa

Kokemuksemme perusteella käsityötoiminnan ohjaamisen haasteellisia tekijöitä vastaanottokeskuksessa olivat

- toiminnan suunnittelu ennalta määrittämättömälle ryhmälle
- käsitöiden opettaminen ilman pedagogisia taitoja
- osallistujien ja ohjaajan välinen kommunikaatio puuttuvan yhteisen kielen takia
- lasten läsnäolo aikuisille suunnatussa toiminnassa
- osallistujien vaikean elämäntilanteen huomioiminen

Kyky toimia tilanteen mukaan ja tehdä suhteellisen nopeita päätöksiä oli meiltä käsityöpajan ohjaajilta vaadittu erikoispiirre. Koska pajassa oli niin monia muuttuvia tekijöitä, emme voineet niinkään suunnitella toiminnan kulkua etukäteen. Toiminnan mukauttaminen osallistujien tarpeiden mukaan oli olennaista.

6.7.1 Toiminnan suunnittelu ja aloittaminen ennalta määrittämättömälle ryhmälle

Toiminnan sisältöä ja tehtäviä on hankala suunnitella turvapaikanhakijoista koostuvalle ryhmälle etukäteen. Ohjaajan olisi hyvä tavata osallistujia ennen tarkkojen suunnitelmien tekoa. (Teiss 2007a: 19.) Toiminnan aloittaminen olikin ohjaajan näkökulmasta hyvin haasteellista. Toiminnan suunnittelu oli vaikeaa tulevan ryhmän luonteen takia. Emme osanneet ennen esitelykertaa lainkaan arvioida ryhmän kokoa, osallistujien kielitaitoja emmekä heidän käsityöosaamistaan. Jännittyneet tunnelmat käyvät ilmi myös muistiinpanoistamme:

”Tuntuu vähän hassulta, ettei tiedetä tuleeko sinne 1 vai 20 ihmistä.. Ei edes tiedetä onko meillä yhteistä kieltä kaikkien kanssa. Ensitapaamisesta voi tulla aika, hmm.. mielenkiintoinen. Turha kuitenkin resata, sen jälkeen sitä on varmaan viisaampi!”

Suunnittelu pohjautui ennako-oletuksiimme, joista suurin osa osoittautui vääräksi. Esimerkiksi se, etteivät naiset osannetkaan tehdä käsitöitä, muutti pajan luonnetta ja tarkoitusta täysin. Paja muuttui projektilähtöisestä pajatoiminnasta käsityöpajaksi, jonne voi tulla opet-

telemaan käsitöiden tekoa. Alusta asti ohjaajalta vaadittiin siis kykyä mukautua osallistujien tarpeisiin ja mukauttaa pajan toimintaa niiden mukaisesti. Esittelykerralla kuuntelimme naisten toiveita siitä, mitä he haluaisivat tehdä pajalla. Suunnittelimmekin tulevat käsityöpajat näiden toiveiden mukaisesti. Oli alusta asti tärkeää, että naiset saisivat tehdä pajalla sitä mitä he haluaisivat. Aloitimme käsitöiden teon harjoittelemisen siten, että naiset harjoittelivat tilkuilla eri tekniikoita ja siirtyvät sen jälkeen huivien, pipojen ja muiden asusteiden tekkoon.

Toiminnan alussa asiakkaat odottivat meiltä selkeää ohjausta. Tämä esiintyi osallistujien passiivisuutena. Osallistujat eivät olleet kovinkaan oma-aloitteisia ja he odottivat saavansa ohjaajilta opastusta siihen miten pajassa toimitaan ja miten paja etenee. Onkin yleistä uuden ryhmän aloittaessa toimintaa, että osallistujat tukeutuvat ohjaajaan (Kaukkila & Lehtonen 2008: 28). Ohjaajina saimme alussa totutella uuteen rooliimme joka vastasi mielestämme enemmän käsitöiden opettamista kuin käsityöpajan ohjaamista. Varsinkin toiminnan alussa oli tärkeää, että pystyimme ohjaajina vastaamaan meihin kohdistettuihin odotuksiin. Pajan ensimmäisillä kerroilla se tarkoitti lähinnä kykyä opettaa neulomisen alkeita ja vastata osallistujien avuntarpeisiin.

Toimintaa aloitellessa olisi hyvä pyrkiä huomioimaan osallistujien osaamisen tason vaihtelevuus tehtäviä suunnitellessa mahdollisimman laajasti. Ensimmäisille pajakerroille tulisi suunnitella tekemistä, johon kaikki olisivat kykeneväisiä. Koemme tärkeäksi, että osallistujat saivat alussa onnistumisen kokemuksia, jotka innostaisivat heitä jatkamaan. Valitettavasti emme olleet valmistautuneet osallistujien vaihtelevaan tasoon ensimmäisellä kerralla ja saimme todeta kutomisen olevan liian hankalaa naisille, jotka eivät olleet aikaisemmin tehneet käsitöitä. Huomasimme ensimmäisellä pajakerroilla käsitöiden harjoittelun haasteellisuu-den ja ohjaajien ajanpuutteen aiheuttavan turhautumista osallistujien keskuudessa. Naiset joille neulominen näytti tuottavan suurimpia hankaluuksia, eivät enää palanneet käsityöpajalle.

6.7.2 Ohjaajan tehtävät ja rooli

Ryhmänohjaajan roolit ja tehtävät ovat moninaisia ja ne muuttuvat kunkin ryhmän mukaan sekä jatkuvasti ryhmän elinkaaren aikana. Ohjaajan tulisi mukautua ryhmään ja toimia sen tarpeiden mukaan (Kaukkila & Lehtonen 2008: 63, 58). Roolimme ohjaajina muuttuivat jatkuvasti käsityöpajatoiminnan aikana. Alussa toimimme yllätykseksemme lähinnä opettajina naisille. Heidän avuntarpeensa vähentyessä roolimme muuttui hiljalleen opettajista tekemisen tukijoiksi. Loppua kohden ohjasimme ja opetimme enimmäkseen lapsia. Naiset toimivat suhteellisen itsenäisesti. Roolimme aikuisten ohjaajina oli lähinnä käytännön järjestelyissä tukemista ja tekemiseen innoittamista.

Ohjaajan tehtäviin mielletään yleisesti osallisuuden, hyvinvoinnin, innostuksen ja motivoitumisen tukeminen, sekä asiakkaiden omien voimavarojen ja mielikuvituksen hyödyntäminen. (Riikonen 2000: 42.) Kaukkila & Lehtonen kuvailevat yllä mainittuja ohjaajan tehtäviä ryhmää tukevaksi toiminnaksi (2008: 54-55). Ohjaajina koemme tukeneemme ryhmän toimintaa rohkaisemalla naisia tekemään käsitöitä ja osallistumaan toimintaan heidän osaamistasostaan riippumatta. Pyrimme kannustamaan käsityön harjoittelun jatkamista, vaikka tekeminen osallistujista tuntuikin välillä hankalalta. Konkreettisesti kannustaminen näyttäytyi niin, että pyrimme aika-ajoin kiertämään pajassa ja huomioimaan kunkin naisen tekemistä antamalla rohkaisevia kommentteja mm. teknisten taitojen kehittymisestä, työn etenemisestä ja työn ulkomuodosta. Henkilökohtaiseen vuorovaikutukseen pyrkiminen kaikkien ohjattavien kanssa onkin toivottua luovia toimintoja toteuttaessa. Läsnä oleminen edesauttaa turvallisen ilmapiirin luomista, jonka saavuttaminen on olennaista luovia toimintoja toteutettaessa. (Viitaniemi 2003: 11.)

Ryhmää haittaavaksi toiminnaksi Kaukkila & Lehtonen kuvaavat mm. aggressiivisuuden, joksi mielletään esimerkiksi ryhmäläisten moittiminen ja ylikriittisyys, sekä vetäytymisen, joka esiintyy passiivisuutena ja keskittymisen kiinnittymisenä ryhmän ulkopuolelle (2008: 54-55). Tiedostamme langenneemme yhteen edellämainittuun haitalliseen toimintamalliin; ryhmästä vetäytymiseen. Koimme olleemme eräällä pajakerralla hyvin passiivisia, kummankin ohjaajan viireystason ollessa matalalla sairastelun takia. Sillä kerralla jopa perusasiat, kuten itsensä esittely ja nimien kysyminen uusilta osallistujilta, unohtui toiselta meistä:

”Oon vielä kipeenä. Kyky normaaliin vuorovaikutukseen oli ihan hukassa tän päivän pajakerralla. Olin koko ajan ihan jumissa. En muistanu edes esitellä kuka oon, kun uus osallistuja tuli ovesta sisään. Enkä muuten kysynyt senkään nimeä. Nyt jälkepäin nolottaa..”

Vetäytyminen ilmeni passiivisuutena kommunikoinnissa ja tilanteisiin tarttumisessa. Havahduimme passiivisuuteemme vasta pajakerran jälkeen pohtiessamme yhdessä sen kulkua. Huomasimme havainneemme samoja asioita, joihin ohjaajan olisi ollut hyvä osallistua, mutta kumpikaan ei ollut toiminut tilanteissa. Ohjaajan viireystason tulisikin olla korkea, jotta tämä voi vastata ohjaajalle kuuluviin tehtäviin toiminnan aikana. Ryhmää ohjattaessa ja ryhmässä toimiessa se mitä sanomme ja kuinka toimimme vaikuttaa ryhmän osallistujiin ja tekemiseen (Kaukkila & Lehtonen 2008: 54). Huomasimme jatkossa miten suuri vaikutus omalla mielentilalla oli ohjaamiseen. Se, että meillä ohjaajilla oli hyvä olo ja energiaa pajalle tullessa, näkyi esimerkiksi ohjaajien ja osallistujien välisen kommunikaation lisääntymisenä.

6.7.3 Voimautumista tukeva näkökulma ohjauksen taustalla

Käsityöpaja antoi naisille mahdollisuuden osallistua toimintaan, viettää aikaa muiden naisten kanssa sekä oppia uusia taitoja, jotka Enoranta luokittelee turvapaikanhakijoiden voimautumista tukeviksi tekijöiksi (2007a:12). Perustaitojen ja toimintakyvyn ylläpitäminen tukee voimautumista. Uuden taidon oppimisen ohella osallistujien itsetuntoa ja luottamusta omiin kykyihin tuetaan korostamalla heidän omia voimavarojaan tuomalla esiin heidän aikaisemmin opitut taitonsa. (emt: 12.)

Voimautumista tukevaa työtä tehdään monilla tahoilla erilaisten toimintojen kautta, vaikka sitä ei olekaan tietoisesti asetettu toiminnan tavoitteeksi. (Enoranta 2007a: 14.)

Koimme toimineemme voimauttavan ohjauksen ajatuksen mukaisesti, vaikka emme sitä metodina suunnitelmallisesti toteuttaneetkaan. Käsityöpajatoiminnan ajatus oli suunnitelmavaiheessa, PST- projektin tavoitteiden mukaisesti, tuoda esiin osallistujien käsityötaitoja ja korostaa heidän kulttuurista taustaansa. Esittelykerralla tavoitteet muuttuivat, eikä voimautumisen tukeminen edellä mainituista lähtökohdista ohjannut työskentelyämme. Vaikka toiminnan luonne muuttui uuden käsityötaidon opettamiseksi, koemme silti voimauttavan toiminnan ajatuksen olleen tekemisen pohjana koko pajatoiminnan ajan.

Voimauttavassa työskentelyssä pyritään tuomaan esiin asiakkaan omat voimavarat, kokemustausta ja niiden hyödyntäminen (Enoranta 2007b: 12). Osa naisista oli harjoittanut aikaisemmin käsitöiden tekoa. He olivat tehneet käsitöitä lähinnä koulussa tai kotona, mutta sittemmin unohtaneet taitonsa. Pitkänen kirjoittaa käsitöiden liittävän ihmisen tiettyyn aikaan, paikkaan ja kulttuuriin (Pitkänen2005: 3). Naisten aikaisemmat kokemukset käsitöiden tekemisestä saivat käsityöpajan kautta merkityksen nykyhetkessä. Se, että naiset opettelivat Suomessa uudestaan käsitöiden tekemistä, on voinut muistuttaa jo aikaisemmin opituista taidoista ja niiden olemassaolosta. Naiset, jotka oppivat käsitöiden tekoa pajalla ensimmäistä kertaa, voivat taas liittää oppimansa taidon elämäänsä vastaanottokeskuksessa. Tekemisen mielekkyys ja uuden taidon sisäistäminen voi tukea voimautumista.

Vuorovaikutus, osallisuus ja vertaistuki ovat oleellisia elementtejä voimauttavassa toiminnassa (Pitkänen 2005: 12-13). Asiakkaan vierellä kulkeminen ja tämän avustaminen prosessissa, joka on asiakkaasta itsestään lähtöisin, luo ohjaajalle uudenlaisen roolin. Ohjaus ei ole perinteistä asiantuntijuutta ja auttamista, vaan enemmän kuuntelemista ja asiakkaan oman prosessin tukemista ja siinä mukana olemista. (Enoranta 2007b:14). Käsityöpajassa emme käsitelleet naisten henkilökohtaista elämää, vaan tuimme heitä uuden taidon oppimisessa. Käsitöiden opettamisen ohella, tärkein roolimme oli olla naisten tukena ja helposti lähestyttävissä.

6.7.4 Ohjaajan ajankäyttö

Ohjauksen suurimpia haasteita oli ajan jakaminen tasapuolisesti osallistujien kesken. Viitaniemen mukaan ohjaajan tulisi pyrkiä henkilökohtaiseen vuorovaikutukseen kaikkien osallistujien kanssa. (Ks. esim. Viitaniemi 2003: 11.) Pyrimme huomioimaan kunkin osallistujan pajan aikana. Ajan jakamista tosin hankaloitti osallistujien osaamisen tason vaihtelevuus ja lasten läsnäolo. Käsityöpajan alussa olimme eniten tekemisissä niiden osallistujien kanssa, jotka tarvitsivat eniten apua. Osallistujat jotka oppivat nopeasti jäivät vähälle huomiolle, koska keskityimme opettamaan esimerkiksi neulomisen perusteita naisille, jotka eivät olleet koskaan aikaisemmin neuloneet.

Myöhemmässä vaiheessa naisten osaamisen tasaannuttua koimme käyttävämme lähes kaiken ajan lasten parissa, jotka halusivat innokkaasti oppia käsitöiden tekoa. Pohdimmekin sitä, miten osallistujia voi "priorisoida". Koska toimintamme oli suunnattu naisille, olivat he kaiken logiikan mukaan ryhmä, jota meidän olisi tullut huomioida eniten. Lasten läsnäolo vaati meiltä ohjaajilta heidän jatkuvaa huomioimista ja auttamista, jonka koimme vähentävän ohjaajien ja aikuisten osallistujien välistä vuorovaikutusta. Teema näkyi myös oppimispäiväkirjan merkinnöissä:

"Tuntuu ettei me ehditä seurustelemaan naisten kanssa ollenkaan, kun koko ajan pitää neuvoa lapsia. Se on tietty kivaa et ne on innostuneita, mut tän oli kuitenkin tarkoitus olla käsityöpaja naisille eikä lapsille.. Nyt tuntuu että lapset on pääosassa."

Pyrimme järjestämään lapsille sellaista tekemistä, joka ei niinkään vaatinut ohjausta. Huomasimme silti lasten kyllästyvän nopeasti liian helppoon ja itsenäiseen tekemiseen, kun taas haastavammat tekemiset vaativat ohjausta. Huomioimme myös pajan keston olevan liian pitkä aika lapsille, koska heidän keskittymisensä herpaantui aina loppua kohden. Jälkeenpäin ajateltuna, meidän olisi kannattanut tulkin kautta alusta asti selvittää lapsille, että keskityimme käsityöpajan aikana aikuisiin ja heidän ohjaamiseensa. Näin oltaisi kenties välttytty siltä, että lapset oppivat vaatimaan ohjausta ja huomiota siinä määrin missä he niin tekivät viimeisillä käsityöpajoilla. Toisaalta asian ilmaisu lapsille pajatoiminnan alussa olisi ollut hankalaa, koska he olisivat saattaneet kokea, etteivät he olisi tervetulleita pajalle.

6.7.5 Luovan toiminnan ohjaamisesta

Luovan toiminnan tekeminen voi olla terapeutista ja palkitsevaa. Asiakkaat voivat hyötyä toiminnasta, vaikka ohjaajat eivät olisi saaneet esimerkiksi terapiakoulutusta. (Vahala, 2003: 7). Toiminnan vaikutusta osallistujiin ei usein lyhyessä ajassa huomaa, varsinkaan jos osallistujat eivät ole ohjaajalle ennestään tuttuja. Saimme kuulla vastaanottokeskuksen työntekijäl-

tä hänen huomanneen käsityötoiminnan vaikuttaneen positiivisesti naisiin, jotka ovat olleet masentuneita. Uskoimmekin ohjaajina konkreettisen tekemisen eheyttävään voimaan toiminnan alusta asti. Tämä perustui aiempaan kokemukseemme luovien toimintojen ohjauksesta ja niihin osallistumisesta.

Osallistujien aktivoiminen on oleellinen osa pajan ohjausta (Ks. esim. Vahala 2003). Käsityöpajan alkaessa koimme osallistujien olleen hyvin vaatimattomia omasta osaamisestaan. Kaikki kielsivät tehneensä käsitöitä aikaisemmin, vaikka nopeasti kävikin ilmi että osalla naisista oli jonkinlainen kokemus käsitöiden tekemisestä. Ohjaajan tuli olla aktiivinen ja herättää osallistujia pohtimaan sitä, minkälaisia taitoja he omaavat; kannustaa heitä aloittamaan ja opettelemaan. Meillä oli mukana PST-projektin ostamia käsitöitä, joiden toivoimme olevan innoittavia. Töiden tekniikat eivät silti olleet tuttuja osallistujille ja päätimme aloittaa alusta perustekniikoilla. Koimme sen tärkeäksi, että tekeminen olisi tarpeeksi helppoa, jotta naiset saisivat tekemiseen kannustavia onnistumisen kokemuksia. Tekemistä oli tosin vaikeaa suunnitella ilman tietämystä ryhmään osallistuneiden todellisesta osaamisen tasosta. Meidän suunnittelemaamme ”helppo” tekeminen osoittautuikin toistamiseen liian vaikeaksi. Näissä tapauksissa koimme tärkeäksi olla osallistujan vierellä ja kärsivällisesti opettaa sekä kannustaa häntä.

Vahala kuvailee luovaan toimintaan liittyviä haasteita osuvasti. Luovan toiminnan järjestämisessä hän näkee ohjaajan yleisimmäksi esteeksi uskalluksen puutteen. (2003: 6.) Usein ajatellaan, että luovan toiminnan ohjaajan on oltava alan ammattilainen. Emme ole tästä samaa mieltä, mutta huomasimme kuitenkin, miten tärkeää ohjaajalle on sisäistää käsitöiden tekemisen perusteet ja niiden välittäminen osallistujille. Jouduimme luottamaan siihen, että perustaitomme riittävät käsityöpajan ohjaamiseen. Ajoittain koimme kuitenkin vähäisen käsityöosaamisemme haasteelliseksi. Meidän kokemattomuutemme käsityöopettajina näkyi myös opinnäytetyöpäiväkirjassamme:

”Opetettiin naisille neulomista. Tuntui että ne luuli mua käsityönopeksi. Emmä oo mikään asiantuntija!”

Vahala kirjoittaa asiakkaiden saamisen mukaan toimintaan olevan usein haasteellista. Osallistumiseen vaikuttaa ohjaajien aktiivisuus niin innoittajina kuin vierellä kulkijoina toiminnan aikana. (2003: 7.) Yhteyshenkilömme vastaanottokeskuksessa mainosti käsityöpajaa esimerkiksi ruokalassa, jossa kaikki naiset olivat paikalla. Tämän lisäksi hän kävi toisinaan naisten huoneissa muistuttamassa pajasta ennen toiminnan alkua. Muut vastaanottokeskuksen työntekijät houkuttelivat myös uusia osallistujia pajalle. Osallistujia olikin alusta asti mukavasti. Koemme, että käsityöpajaan osallistumisen kynnys oli suhteellisen matala, koska tekeminen

oli käytännönläheistä. Taiteellisuuden ja luovuuden korostaminen toiminnan luonteessa olisi voinut nostaa kynnystä korkeammalle.

Pajan viimeisillä kerroilla pohdimme sitä, miten ohjaajina pystyisimme houkuttelemaan esiin naisten mahdollisia piileviä kykyjä niin käsityö- kuin muillakin osaamisen alueilla. Meistä olisi ollut hienoa nostaa esille heidän luovaa puoltansa enemmän. Toiminta voi tosin ajan kanssa, omalla painollaan kehittyä siihen suuntaan, että osallistujat alkavat enemmän heittäytyä tekemiseen. Alussa oli hyvä opetella alkeet ja saada perusta tekemiselle. Toiminnan jatkues- sa mielikuvitusta voisi tietoisesti harjoittaa enemmän.

6.7.6 Käsitöiden opettaminen

Käsitöiden teko ei ollut monellekaan osallistujalle tuttua entuudestaan, joten jouduimme opettamaan heitä. Koimme käsitöiden opettamisen haasteelliseksi. Olisi ollut tarpeellista, että meillä ohjaajilla olisi ollut jonkinlainen näkemys siitä, miten käsityötaitoja opetetaan mahdollisimman selkeästi. Olisimme kaivanneet neuvoja siitä, miten käsitöitä opetettaessa oppimistilanteen voi esimerkiksi jakaa pienempiin osiin. Osallistujien vaihtelevat oppimistavat ja lyhyt keskittymiskyky toivat lisähaastetta opettamiseen. Toisinaan oli hyvin vaikeaa visuali- soida itselleen helpontuntuksia asioita niin, että vasta-alkajakin ymmärtää kädenliikkeet ja esimerkiksi neulontapuikkojen liikeradan.

Turvapaikanhakijoiden kanssa työskennellessä on huomioitava osallistujien oppimiseen vaikut- tavat erilaiset oppijakokemukset sekä koulutus- ja kulttuuritaustat (Teiss 2007a: 20). Oppi- misprosessi on aina yksilöllinen ja siihen vaikuttavat ihmisen aikaisemmat kokemukset, tiedot ja taidot (Repo-Kaarento 2007: 16). Huomasimme osallistujien oppimisen tavoissa suuria ero- ja. Jotkut naisista oppivat nopeasti, kun taas toisten kanssa saimme harjoitella solmunkin tekemistä pitkään. Kunkin osallistujan kanssa oli pyrittävä ymmärtämään juuri hänen tapansa oppia. Ohjaajana oli tärkeätä olla luova ja valmis muuttamaan omaa menetelmäänsä osallis- tujan tarpeen mukaisesti. Merkintä muistiinpanoistamme:

”En oo koskaan tullut ajatelleeksi, että ihmisillä on niin eri tapoja oppia ja käsittää asioita. Tänä neulomista yhdelle osallistujalle opetettaessani oli hankala tilanne. Vaikka näytin monta kertaa miten silmukka neulotaan, naisella kesti tosi pitkään ennen kuin se onnistui siinä itse. Mulla ei ole mitään tietämystä siitä, miten muuten olisin sen jutun opettanut kuin näyttämällä. Tuli jotenkin riittämätön ja avuton olo, kun en tiennyt toisenlaista keinoa opettaa. Onneks se sit lopulta kuitenkin onnistui!”

Kädentaidot ovat motorisia taitoja ja käsitöiden suunnittelu havainnolliskäsitteellinen taito (Repo-Kaarento, 2007: 16). Erilaisten taitojen oppiminen tapahtuu eri tavoin. Salakari kuvaa

Gagnèn, Briggsin ja Wagerin (1992) mukaan motorisia taitoja opittuina ominaisuuksina, jotka perustuvat liikkeidemme hallintaan. Motoriset taidot kehittyvät toistuvan harjoituksen myötä (2007: 21.) Käsitöitä tehdessä onkin huomattavaa, miten työn jälki kehittyy vähitellen. Meistä oli hienoa huomata, kuinka naisten taidot kehittyivät kerta kerralta. Uskomme näkyvän kehityksen olleen heille palkitsevaa, vaikka se vaati aikaa ja harjoitusta.

Oppimisen myötä saadut tiedot ja taidot saattavat muuttaa oppijan asennetta ja toimintatapoja. Oppijalle kokemus voi olla monitahoinen kehitysprosessi (Repo-Kaarento 2007: 16). Toivoimme käsityöpajan osallistujien saaneen uuden oppimisen kokemuksen ja konkreettisen tekemisen kautta uutta sisältöä elämäänsä. Osalle naisista käsityöpajaan osallistumisesta muodostui viikoittainen rutiini. Osa naisista harjoitteli käsitöiden tekoa innokkaasti myös omalla ajallaan. Koimme käsitöiden tekemisen tukevan heidän aktiivisuuttaan. Saimme tukea havainnoillemme vastaanottokeskuksen apulaisjohtajalta. Hän kertoi huomanneensa positiivisia muutoksia naisten olemuksessa, jonka hän päätteli johtuvan käsityöpajaan osallistumisesta.

Käsitöiden tekeminen oli hyvin vapaamuotoista. Asiakkaat päättivät itse mitä haluavat tehdä ja kuinka he sen toteuttavat. Käsitöiden tekemisen kautta asiakkaat pääsivät toteuttamaan itseään ja toiveitaan lopputuloksen suhteen. Se, ettemme ohjaajina aina voineet vähäisestä osaamisestamme riippuen auttaa osallistujia, patisti heitä kokeilemaan työn toteutusta itsenäisesti ja oivaltamaan omia kykyjään. Kääntöpuolena se ettemme osanneet neuvoa, saattoi johtaa siihen, ettei osallistujia saanut visiotaan toteutettua puutteellisten käsityötaitojemme vuoksi.

6.7.7 Kommunikaatio ja vuorovaikutus käsityöpajassa

Alusta asti koimme että käsityöpajassa vuorovaikutus oli sujuvaa. Kaukkila & Lehtonen kuvailevat onnistunutta vuorovaikutusta prosessiksi jossa niin sanallinen kuin sanaton viestintä toimii, missä osoitetaan kunnioitusta toista kohtaan ja annetaan toiselle tilaa (2008: 31). Pajalla oli mielestämme mukava ja vapautunut tunnelma ja osallistujat tulivat hyvin toimeen keskenänsä ja lähestyivät ohjaajia tarvittaessa. Toki pajakerroilla ilmaantui tilanteita jolloin etenkin sanallinen vuorovaikutus oli hankalaa yhteisen kielen puuttumisen takia, mutta yleisesti koimme vuorovaikutuksen pajakerroilla yllättävänkin sujuvaksi.

Pajalla kävi pääsääntöisesti venäjänkielisiä osallistujia, joiden kommunikaatio keskenään oli sujuvaa. Ainoastaan yksi pajalla säännöllisesti käyneistä osallistujista ei puhunut venäjää. Suurimmaksi osaksi ohjaajien ja osallistujien välinen kommunikaatio kävi kahden englantia osaavan osallistujan kautta. Naisten kautta käyty kommunikaatio tuntui helpolta ja selkeältä. Varsinkin tilanteissa, joissa ohjaajalla oli kiirettä, oli helppo kääntyä ”tulkkien” puoleen,

vaikka käsityöhön liittyvän pulman olisi varmasti ajan kanssa saanut selvitettyä ilman tulkkausta. Käsityöpajan alussa tilanne oli toinen. Ensimmäisillä kerroilla osallistujat olivat vastaanottavaisempia ja maltillisempia kuin opetimme heille asioita elekielellä sekä esimerkiksi piirtämällä. Syynä oli havaintojemme mukaan se, että konkreettista asiaa opetettaessa sen voi helpommin esittää näyttämällä esimerkkiä ja piirtämällä. Toimintakertojen loppua kohden varsinaista opettamista oli vähemmän, ja kommunikaatio olisi ollut enemmänkin jutustelua naisten kanssa, joka osoittautui vaikeaksi ilman yhteistä kieltä.

Ohjaajien läsnäolo ja lähestyttävyyden on tärkeää hyvän vuorovaikutuksen saavuttamiseksi. Rätty kuvailee, että työntekijälle on hyödyllistä tiedostaa oma kulttuurinen sensitiivisyytensä, joka tarkoittaa tietoisuutta omasta kulttuurista ja sen merkityksistä kommunikointiin ja toimimiseen. On myös hyödyllistä, jos tuntee edes pääpiirteitä asiakkaiden edustamista kulttuureista. (2002: 210.) Pohdimme persooniamme ja sen vaikutusta tyyliin jolla kommunikoimme tai jättämme kommunikoimatta. Yhteisen kielen puuttuminen korostaa mielestämme suomalaisiksi käsitettyä viestintäkulttuuria. Pajan ensimmäisillä kerroilla pohdimme sitä, tulisiko meidän pyrkiä keskustelemaan osallistujien kanssa enemmän. Pajoilla oli mielestämme leppoisa tunnelma, mutta spontaania ”rupattelua” ei juurikaan ilmennyt. Koemme olevamme persoonia, jotka eivät turhaan yritä keksiä jutun aihetta, jollei se tule luonnostaan. Kaukila & Lehtonen viittaavat Sajavaaran & Lehtosen kuvaukseen suomalaisen viestintäkulttuurin vahvuuksista seuraavasti: suomalaiset puhuvat vain kun heillä on asiaa, lähestyvät tilanteita tarkkailemalla, kunnioittavat toisten yksityisyyttä, eikä hiljaisuus ole häiritsevää (2008:36). Mielestämme juuri se, että kommunikaatio oli yhteisen kielen puuttuessa normaalia hankalampaa, korosti meissä kaikkia yllä mainittuja suomalaisia maneeereja.

6.8 Ohjauksen arvioinnin yhteenveto

Koemme, että turvapaikanhakijoista koostuvan ryhmän ohjaamista ja sen vaatavuustasoa määrittää hyvin pitkälti, millainen ryhmä on kulloinkin kyseessä. Käsityöpajan ryhmä ei ollut läheskään niin heterogeeninen kuin mitä odotimme sen olevan. Suurin osa naisista oli kotoisin Kaukasiasta ja kaupunkilaistaustaisia. Ryhmän ohjausta olisi varmasti tehnyt haastavammaksi se, jos osallistujista suurempi osa olisi ollut kotoisin eri maanosista ja toisistaan suuremmin poikkeavista kulttuureista. Tällöin esimerkiksi kielelliset haasteet olisivat voineet korostua erimittakaavassa. Myös esimerkiksi kotimaassa koetun elintason suurempi vaihtelevuus naisten kesken olisi voinut muuttaa ryhmän luonnetta paljonkin. Täten opinnäytetyömme on kuvaus juuri tästä yhdestä järjestämästämme käsityöpajasta.

Kokemuksemme perusteella turvapaikanhakijoille suunnatussa toiminnassa seuraavat seikat nousivat oleellisiksi:

- Toiminnan tarkempi suunnittelu on mahdollista vasta ryhmään tutustuttua. Avoin ryhmä tuo lisähaasteita suunnittelemiseen.
- Kunkin osallistujan osaaminen ja aiemmat kokemukset tulisi kartoittaa. Turvapaikanhakijoiden kanssa työskennellessä heidän voimavarojensa korostaminen ja aiemman osaamisensa hyödyntäminen on tärkeää.
- Alussa avuntarve on suurimmillaan. Ohjaajia tulisi olla tarpeeksi tai ryhmän kokoa tulisi rajoittaa.
- Naisille suunnattuun toimintaan osallistuvat lähes poikkeuksetta myös heidän lapsensa. Lapset tulisi huomioida suunnittelussa ja heille tulisi järjestää tekemistä. Oman ohjaajan saaminen lapsille on erittäin suositeltavaa.
- Jos ryhmän osallistujaa käytetään tulkkina, tulisi huomioida, ettei tulkkaminen kuormita osallistujaa liikaa, tai aseta häntä muita merkittävämpään asemaan.
- Kommunikoidessaan ohjaajan tulisi kiinnittää huomiota käyttämäänsä kieleen. Osallistujien tarpeisiin mukautetun selkokielen käyttö on suositeltavaa.

7 TOIMINNAN TAVOITTEIDEN ARVIOINTI

Käsityötoimintaa on aikaisemmin toteutettu Suomen vastaanottokeskuksissa Monikulttuurinen käsityö 2003-2005 ja Becoming More Visible -hankkeissa. Projektien tavoitteina oli mm. turvapaikanhakijoiden elämänlaadun parantaminen voimautumisen tukemisen, sosiaalisten verkostojen luomisen ja uuden oppimisen kautta. Nämä tavoitteet kuvaavat suuremmissa mittakaavassa sitä, mihin mekin pyrimme käsityöpajassamme. Koemme tehneemme samankaltaisia havaintoja turvapaikanhakijoiden ryhmän ohjaamisesta ja asiakkaiden erityispiirteistä.

Aineiston kautta pyrimme arvioimaan toiminnan vaikuttavuutta. Opinnäytetyössämme, niin kuin sosiaalialalla yleensä, vaikuttavuutta on hankalaa määritellä. Toiminnan vaikutukset eivät välttämättä ilmene heti ja vaikuttavuuden mittareita on vaikeata asettaa. Opinnäytetyössämme vaikuttavuutta olisi voinut arvioida osallistujien palautteiden kautta. Koska emme omaa samaa kieltä ohjattavien kanssa, eikä meillä olisi ollut tulkkveja käytettävissämme, hylkäsimme asiakkaiden näkökulmaan pohjautuvan toiminnan vaikutuksen kartoituksen. Voimme todeta vaikuttaneemme naisten arkeen mahdollistamalla virkistystoimintaan osallistumisen.

Toiminnan tavoitteita arvioidessa on huomioitava näkökulmasidonnaisuus. Me ohjaajina näemme käsityöpajan onnistumisen erilaisesta näkökulmasta kuin asiakkaat eli pajaan osallistujat. Voimme siis puhua vain omasta puolestamme ja esittää vain varovaisia arvioita siitä, kuinka käsityöpajaan osallistujat sen kokivat. Koska emme keränneet naisilta systemaattisesti palautetta, on tärkeää miettiä, mikä tässä tapauksessa on onnistumisen mittari. Emme koe, että liian optimististen tulkintojen teko olisi ammatillista toimintaa. Tavoitteenamme on arvioida toiminnan tavoitteiden toteutumista mahdollisimman realistisesti.

Toimintaamme oli mahdotonta arvioida verraten sitä aluksi asettamiimme tavoitteisiin, sillä ne muuttuivat lähes kokonaan naisten ensitapaamisen jälkeen. Alun perin tavoitteenamme oli ohjata ja kannustaa pajalle osallistuvia naisia heidän kotimaansa perinteisten käsitöiden tekemiseen ja sitä kautta saada naiset osallistumaan PST -projektiin myymällä käsityönsä ja antamalla tarinansa projektin käyttöön. Esittelykerran jälkeen kävi ilmi, että naisilla ei juuri-kaan ollut aikaisempaa kokemusta käsitöiden tekemisestä. Meidän oli muutettava tavoitteitamme, jotta käsityöpajaan osallistumisen kynnyks olisi mahdollisimman pieni, ja tekeminen olisi naisille mahdollisimman mielekäästä. Näin ollen toimintamme tavoitteiksi muodostuivat tekemisen ilon välittäminen ja käsityön alkeiden opettaminen käsityöpajaan osallistuville naisille.

Toimintakertojen loppuvaiheessa kerroimme käsityöpajan osallistujille PST -projektista. Moni innostui osallistumaan projektiin lahjoittamalla tekemänsä kaulaliinan tai muun pajalla tehdyn käsityön projektille. Saimme kuitenkin tehtyä ainoastaan yhden osallistujan kanssa haastattelun. Suurin osa pajaan osallistuneista naisista sai siirron muualle Suomeen tai kielteisen turvapaikkapäätöksen, ennen kuin ehdimme sopia haastattelun ajankohdasta. Lähtökohtaisesti projektin tavoitteena oli kerätä naisilta perinteisiä käsitöitä, joka ei toteutunut. Koemme silti merkitykselliseksi sen, että naiset lahjoittivat pajalla opittuja taitoja hyödyntäen tehdyn käsityönsä projektille. Käsityöt kertovat uuden oppimisesta vaikean elämäntilanteen keskellä.

Käsitöiden alkeiden opettaminen tavoitteena oli oleellinen, koska monet naiset osallistuivat pajalle uuden taidon oppimisen toivossa. Meille ohjaajina tavoite loi uusia haasteita, koska emme ole varsinaisia käsityötaitajia. Pajalle osallistuneiden naisten käsityöosaamisen taso oli hyvin vaihtelevaa. Osa naisista oli tehnyt käsitöitä joskus aikaisemmin mutta kukaan naisista ei pajan alussa kokenut hallitsevansa esimerkiksi neulomisen tekniikkaa. Neulominen oli tekniikka, jota suurin osa pajalle osallistuneista naisista alkoi harjoitella. Naiset jotka olivat aikaisemmin tehneet käsitöitä oppivat nopeasti perustekniikan, kun taas toisille neulominen saattoi olla hyvinkin hankalaa.

Käsityön alkeiden opettamisen tavoitetta on vaikea arvioida, koska naiset kehittivät omaan tahtiinsa, eikä tarkoituksenamme ollut asettaa yhteisiä tavoitteita osaamisen tasolle. Tavoitteen onnistumista voisikin näin jälkikäteen kuvailla käsitöiden teon harjoittelemiseksi. Toisaalta voimme todeta niiden naisten, jotka kävivät pajalla säännöllisesti, oppineen neulomisen perusteet. Naiset, jotka harjoittelivat käsitöiden tekoa niin pajalla, kuin omalla ajallaan, kehittivät pajatoiminnan aikana huomattavasti. Säännöllisesti pajalla käyneet naiset saivat tehtyä ainakin yhden valmiin tuotoksen. Pajalla ainoastaan kertaalleen vierailleiden naisten oppiminen jäi hyvin vähäiseksi, lähes olemattomaksi.

Tekemisen ilon välittäminen on abstrakti tavoite, jota on vaikeata mitata. Tällä tavoitteella tarkoitamme käsillä tekemisestä saatua positiivista kokemusta. Kuten opinnäytetyössämme käy ilmi, voi käsitöiden tekeminen olla terapeutista toimintaa. Uuden hyödyllisen taidon oppiminen ja konkreettisen lopputuloksen aikaansaaminen voi tukea tekijän itsetuntoa, vahvistaa tämän kokemusta omista kyvyistään ja voimavaroistaan. Näitä kokemuksia on vaikea havainnoida ja niistä on hankala tehdä johtopäätöksiä. Pohjaammekin tavoitteen toteutumisen arvioinnin havaintoihimme ja siihen suulliseen palautteeseen, jonka saimme naisilta pajan viimeisellä kerralla.

Pajaan usein osallistuneilla naisilla oli intoa opetella käsitöiden tekoa. Suurimmalle osalle kävijöistä käsitöiden teko osoittautui mieluisaksi. Tämä ilmeni naisten suhteellisen säännöllisenä osallistumisena pajalle. Pajan aikana naiset tekivät ahkerasti käsitöitä. Naisten aktiivisuus käsitöiden tekemiseen myös omalla ajalla kertoi mielestämme siitä, että he kokivat sen mielekkääksi. Saimme viimeisellä pajakerralla suullista palautetta, jolloin naiset kertoivat viihtyneensä pajalla ja toivovan toiminnan jatkamista.

Käsityöpajan vakiinnuttaminen viikoittaiseksi toiminnaksi vapaaehtoisvoimin muodostui tavoitteeksemme kun huomasimme, että käsityöpaja osoittautui mielekkääksi siellä kävijöille ja saimme vastaanottokeskuksen henkilökunnalta positiivista palautetta pajan järjestämisestä. Toiminta onkin jatkunut opinnäytetyömme toiminnallisen osuuden loputtua vapaaehtoisvoimin. Paja on jatkunut kerran viikossa, samanlaisen vapaamuotoisena harrastetoimintana kuin millaisena sitä toteutimme.

Aini Pehkonen tuo tutkimuksessaan esiin, että maahanmuuttajien sosiaaliset verkostot ovat tärkeitä hyvinvoinnin kannalta. Sosiaaliset suhteet luovat helpotuksen tunnetta antamalla henkistä tukea, materiaalista apua ja uusia ihmissuhteita. Maahanmuuttajien sosiaaliset verkostot muodostuivat mm. kyläilystä, vapaa-ajan harrastuksista ja uskonnosta. (2006: 68-69). Ohjattu vapaa-ajantoiminta voisi lisätä naisten viihtyvyyttä, ja sitä kautta voi myös saada uusia ystäviä. Vapaa-ajantoiminta ja sosiaalinen kanssakäyminen voi myös siirtää ajatukset pois esimerkiksi odotuksen tunteesta ja perheen sekä kotimaan kaipuusta.

8 POHDINTA

Opinnäytetyöprosessin onnistumista voi pohtia monelta eri kannalta. Keskityimme tässä osiossa arvioimaan prosessia sekä ohjauksen onnistumisen että turvapaikanhakijanaisten käsityöpajasta saaman hyödyn näkökulmasta. Käymme läpi omaa oppimiskokemustamme ja tuomme esille kehitysehdotuksia, joita voisi mielestämme soveltaa käsityöpajatoiminnassa jatkossa. Tuomme esille myös ajatuksiamme yleisesti pakolaisuudesta, turvapaikanhausta ja ihmisten asennoitumisesta näihin aiheisiin.

8.1 Opinnäytetyö oppimisprosessina

Opinnäytetyön tekeminen on ollut monivaiheinen prosessi. Vastaamme on tullut monia haasteita ja onnistumisia. Olemme oppineet uutta ryhmänohjauksesta, turvapaikanhakijoiden kanssa työskentelystä ja projektityön toteuttamisesta. Opimme myös paljon epävarmuudesta; sen vaikutuksista työskentelyyn, siitä miten siihen kannattaa suhtautua ja mitä hyviä puolia sillä voi olla.

Alkuvaiheessa moni asia oli epäselvä. Jopa vielä suunnitelmavaiheen lopussa moni asia, mm. ryhmän koko, osallistujat, ja tekemisen sisältö olivat epävarmoja. Nämä seikat loivat otollisen kasvualustan paineiden syntymiselle, erityisesti siksi että kyseessä oli lopputyö joka toteutettiin tiukalla aikataululla. Hallitsematon tilanne ja tuntemattomaan heittäytyminen aiheutti meille ryhmänohjaajina epävarmuutta. Olemme länsimaissa tottuneet suunnittelemaan kaiken ja suunnitelmallisuus nähdään ihanteellisena tapana toimia. Henkilöä, joka ei ole suunnitelmallinen, saatetaan pitää huolimattomana ja epäluotettavana. Suunnitelmallisuuteen liittyy vahva tunne siitä, että kaikkea voi hallita.

Myös opinnoissamme on painotettu sitä, kuinka keskeinen ohjaajan ammatillisuutta määrittävä seikka on suunnitelmallisuus. Jouduimme prosessin aikana punnitsemaan uudelleen sitä, mikä tekee ohjaajan toiminnasta ammattimaista. Käsityöpajassa toimimisen kautta opimme, että nopea reagointikyky ja hetkeen tarttuminen ovat piirteitä, joista on paljon hyötyä ryhmänohjaajan työssä. On myös osattava pysähtyä keskellä hektistä tilannetta ja mietittävä, mikä olisi paras keino toimia. Ohjaajana oleminen vaatii erityistä valppautta havaita erilaisia tilanteita ja herkkyyttä ottaa muut ihmiset huomioon monella eri tasolla. On totta, että suunnitelmallisuus helpottaa ohjaajan työtä käytännössä, mutta vähintään yhtä tärkeitä piirteitä ovat tilannetaju ja nopea reagointikyky. Mielestämme kyky heittäytyä ohjaukseen, hetkessä oleminen ja tilanteen tarpeisiin vastaaminen ovat ohjaajan olennaisia tehtäviä. Suunnitteluosuus kaikkine epävarmuuksineen oli meille molemmille haastavin osuus koko prosessissa. Toiminnallinen osuus oli kummallekin mieluisinta, sillä asioita pääsi tekemään käytännössä.

Näin jälkepäin on kuitenkin vaikeaa samaistua alkuvaiheen epävarmoihin tunnelmiin, sillä nyt tuntuu siltä, että asiat ovat edenneet oikealla tavalla. Vaikka epävarmuus esiintyi prosessissa hallitsevana elementtinä, koemme sillä olleen kuitenkin myös positiivisia puolia. Avoimessa prosessissa me ohjaajat pystyimme reagoimaan nopeasti toiminnan sisältöä koskeviin muutoksiin ja toteuttamaan pajalla käyneiden naisten toiveita esimerkiksi erilaisia käsityön tekniikoita ja käytettäviä materiaaleja koskien. Tiukasti rajattujen suunnitelmien puuttuminen herkisti meitä pohtimaan alinomaan, mitä kannattaisi tehdä toisin. Mielestämme epävar-

muuteen liittyneet tuntemukset olivat kaiken kaikkiaan tervetullut kokemus. Haasteellisen oppinäytetyöprosessin läpikäyneenä, tunnemme saaneemme ammatillista ja henkilökohtaista itsevarmuutta kykyihimme. Opimme luottamaan enemmän omaan osaamiseemme ja siihen, että asioilla on tapana järjestyä pala kerrallaan.

Käsityöpajan ohjaaminen ja etenkin opettaminen ovat vaikuttaneet myös meihin ohjaajiin henkilökohtaisella tasolla. Aluksi tuli yllätyksenä, että ohjaajan rooliimme sisältyy myös käsityöopettajana toimiminen. Opettelimme uusia tekniikoita ja virkistimme muistiamme alasteella opittujen neulonnan ja virkkauksen suhteen. Vähitellen muille opettaminen ja yhdessä tekeminen innosti meitä molempia tekemään myös käsitöitä vapaa-ajalla. Syntyi mm. virkattuja mattoja ja säilytyskoreja, neulottuja pipoja ja kaulaliinoja. Uskomme, että innostunut asenteemme välittyi myös käsityöpajassa käyville. Kokemuksemme ohjaajina vahvistaa uskomustamme siitä, että ryhmässä tekeminen innostaa. Tietoa, osaamista ja onnistumisen sekä epäonnistumisen kokemuksia voi jakaa. Käsitöiden teko on mielestämme eheyttävää ja voimauttavaa toimintaa. Uskomme vahvasti käsillä tekemisen voimaan ja mielestämme sitä tulisi käyttää laajemmin sosiaalialan asiakasryhmien kanssa työskennellessä.

8.2 Kehitysehdotuksia

Toiminnan pohjalta nousi esiin muutama kehitysehdotus. Ne ovat mielestämme kokeilemisen arvoisia niin käsityöpajoissa, kuin muissakin luovan toiminnan ryhmissä vastaanottokeskuksessa ja muuallakin maahanmuuttajanaisten kanssa työskennellessä.

Lasten läsnäolo käsityöpajassa mietitytti meitä läpi toiminnallisten kertojen. Ongelmia aiheutti toisinaan se, että käsityöpajaan osallistui lapsia, joiden äidit eivät olleet paikalla. On tärkeää, että pajaan päästetään vain paikalla olevien äitien lapsia. Näin tilanne ei riistäydy hallinnasta, sillä tuntemattomien lasten kaitseminen ilman yhteistä kieltä ei ole helppoa. Lasten mukanaolo aiheutti haasteita myös, vaikka heidän äitinsä olivatkin käsityöpajassa paikalla. Lasten ohjaamiseen meni paljon aikaa ja huomiota, jonka olisimme mieluummin käyttäneet naisten neuvomiseen tai seurusteluun heidän kanssaan. Näin ollen ehdotuksemme on, että luovan toiminnan ryhmiin osallistuisi varsinaisen ryhmänohjaajan lisäksi myös lastenhoitaja. Lapset voisivat olla samassa tilassa tai mahdollisuuksien mukaan vaikkapa viereisessä huoneessa. Jotkut naiset eivät ole halukkaita jättämään lapsiaan vieraan hoitoon, joten samassa tilassa oleminen lastenhoitajan valvovan silmän alla olisi mielestämme hyvä vaihtoehto. On tärkeää, että myös lapsilla on käsityöpajan aikana mielekästä tekemistä, koska silloin naiset voivat keskittyä paremmin toimintaan. Lastenhoitajan rekrytoiminen ei ole kustannussyistä välttämättä aina mahdollista. Mielestämme tässä tehtävässä voisi hyödyntää eri kansalaisjärjestöjen vapaaehtoisia. Käsityöpajan ajankohdan voi myös yrittää ajoittaa samaan ai-

kaan lapsille järjestetyn toiminnan kanssa. Uudenmaankadulla esimerkiksi SPR:n vapaaehtois-toiminnan kautta lapsille järjestettiin satunnaisesti leikkituokioita.

Luovia toimintoja suunnitellessa on hyvä ottaa huomioon asiakkaiden mahdollinen yksilöllisen ohjaamisen tarve. Vaikka ryhmä olisi suhteellisen pieni, on hyvä varautua siihen, että ohjausta tarvitaan runsaasti. Koimme ohjaajien ajanpuutteen ainakin alussa madaltaneen osallistujien motivaatiota, sillä avun saaminen saattoi kestää pitkäänkin. Ohjaajan on hyvä pohtia ennen toiminnan alkua ryhmän kokoa, ja pyrkiä järjestämään paikalle tarpeeksi paljon ohjaajia. Varsinkin toiminnassa missä opetellaan uutta konkreettista taitoa, olisi ohjaajien hyvä omata menetelmään liittyvät perustaidot. Käsityöpajassa meidän ohjaajien välttävä käsi-työosaaminen ei sinänsä ollut ongelma, mutta aikaisempi kokemus käsitöiden opettamisesta olisi edesauttanut toiminnan sujuvuutta käsityöpajojen ensimmäisillä kerroilla.

PST -projektin meidän käyttöömme antamien lankojen ja työvälineiden kautta neulominen ja virkkaaminen muodostuivat käsityöpajan keskeisimmiksi työmenetelmiksi. Vasta käsityöpajan viimeisellä kerralla keräsimme naisilta palautetta siitä, millaisia käsitöitä he olisivat jatkossa halukkaita tekemään. Toivomuksina olivat esimerkiksi korjausompelu, kirjonta ja ompelukoneen saaminen vastaanottokeskukseen. Ohjaajan kannattaa kartoittaa tarkasti jokaisen käsityöpajaan osallistuvan taidot ja kiinnostuksen kohteet mahdollisimman pian, jotta tekeminen olisi kullekin naiselle mielekästä. Taitojen kartoittamisesta voi olla hyötyä myös siinä mielessä, että osallistujat voivat jakaa osaamistaan muille. Kokemuksemme mukaan tämä voi synnyttää luontevaa vuorovaikutusta osallistujien välille. On oiva keino tutustua uuteen ihmiseen tekemisen kautta. Käsityöpajan viimeisellä kerralla sovimmekin käsityötaituriksi osoittautuneen naisen opettavan toiminnan jatkuessa muille naisille sisätossujen tekoa.

Mielestämme käsityöpajasta ja muusta vapaa-ajantoiminnasta, sen osallistujista ja järjestämisestä löytyisi monta aihetta, johon voisi syventyä opinnäytetyön tai vaikkapa tutkimuksen muodossa. Jos käsityöpaja- tai muu virkistystoiminta vastaanottokeskuksessa olisi säännöllistä, olisi mielenkiintoista tietää, millaisia merkityksiä toimintaan säännöllisesti osallistuneet sille antavat. Millainen rooli ohjatulla vapaa-ajantoiminnalla voi olla hyvinvoinnin ja viihtyvyyden luomisessa vaikean elämäntilanteen keskelle?

Käsityöpaja on jatkunut vapaaehtoisvoimin toiminnallisten kertojemme jälkeen kerran viikossa. Toistaiseksi ohjaajana on toiminut toinen meistä ja yksi ulkopuolinen vapaaehtoinen, joka tuli toimintaan mukaan PST-projektin kautta. Pidämme tärkeänä sitä, että paja kokoontuisi säännöllisesti. Jatkuvuus voi luoda vakiokävijöille turvallisuuden tunnetta muuten epävarmassa elämäntilanteessa. Tavoitteenamme on koota käsityöpajaa varten pieni joukko ohjaajia, joista vähintään yksi pääsisi toiminnan vetäjäksi kerran viikossa. Suunnitelmissamme on ottaa yhteyttä vapaaehtoisverkosto Refugee Hospitality Clubiin, jonka kautta ohjaajia voi löytyä.

Toiminnan säännöllisen jatkuvuuden kannalta on merkittävää, että sen vetäminen pysyy ohjaajille mielekkäänä, eikä siihen tarvitsisi välttämättä sitoutua viikoittaisena toimintana. Koemme kuitenkin tärkeäksi, että tulevat ohjaajat ovat valmiita jossain määrin sitoutumaan toimintaan. Luulemme, että pajaan osallistuville naisille voisi olla mielekkäämpää, mitä tutumpia ohjaajat ovat. Olisi hienoa saada myös käsityöalan ammattilaisia mukaan, vaikkapa ns. "vierailleviksi tähdiksi", jotta naisilla olisi mahdollisuus kokeilla monia erilaisia menetelmiä. Esimerkiksi Marttaliitosta voisi kysyä vierailevaa ohjaajaa opettamaan naisille heidän toivomaansa korjausompelua.

8.3 Lopuksi

PST -projekti ja käsityöpajassa toimiminen on vakuuttanut meidät siitä, että luovien toimintojen käyttäminen sosiaalialalla on tarpeellista ja tärkeää. Saimme huomata, kuinka käsityöpaja muodostui osaksi siellä vakituisesti käyneiden viikkorutiinia. Vastaanottokeskuksessa on tärkeää olla luovia toimintoja sisältävää ohjelmaa; niin ohjattua kuin vapaamuotoisempaakin toimintaa. Oli tärkeää, että pajalle sai tulla myös vain oleskelemaan. Viljakainen toteaa osuvasti: "se, että on jokin paikka, jonne mennä ja jossa turvapaikanhakijasta ollaan kiinnostuneita, voi antaa uskoa ja toivoa tulevaisuuteen". (2007c:72.)

Turvapaikanhakijoiden kanssa työskenteleminen on antanut meille uusia näkökulmia monikulttuuriseen asiakastyöhön. Turvapaikanhakijat ovat mediassa paljon arvostelua herättänyt ihmisryhmä. Meitä ihmetyttää, kuinka julman taloudellisesta näkökulmasta asiaa käsitellään. Minne unohtui inhimillisyys ja ihmisoikeudet? On muistettava, että suurin osa turvapaikanhakijoista on joutunut jättämään kotimaansa poliittisten syiden vuoksi. Se merkitsee sitä, että jos olosuhteet vaikkapa Suomessa syystä tai toisesta muuttuisivat radikaalisti, myös me suomalaiset voisimme olla turvapaikanhakijoita.

Julkisen keskustelun negatiivisen kuvan ohelle on syntynyt maahanmuuttoa puoltavia liikkeitä, järjestöjä ja vapaaehtoisverkostoja. Monikulttuurisuus ja pakolaisuus ovat aiheina erittäin ajankohtaisia myös esimerkiksi taiteessa ja kirjallisuudessa. Koko opinnäytetyömme perustuu Pata, sandaali ja virkattu telttä - projektiin, joka tuo pakolaiskeskustelun näkyväksi kolmen tilataideteoksen kautta ja tulee näkyvästi esille Turun kulttuuripääkaupunkiin vuonna 2011. Opinnäytetyöprosessin aikana meille ovat tulleet tutuiksi esimerkiksi Youth as Refugees yhteisötaideprojekti, joka koostuu lyhytelokuvista, jotka ovat kuvattu yhteistyössä Suomen vastaanottokeskuksissa asuvien nuorten kanssa. Projektin tarkoituksena on antaa ääni turvapaikanhakijoille. Viime vuoden lopulla kävimme Kaisa Viitasen ja Katja Tähjän kirjan "Paperittomat" - kirjan julkaisutilaisuudessa. Kirja käsittelee elämää EU-alueella ilman oleskelulupaa. Vapaaehtoistoiminnan puolelta mainittakoon Punavuoressa järjestäytyneet Refugee Hospitality

Club (RHC), joka aloitti toimintansa Punavuoren vastaanottokeskuksen avatessa ovensa. RHC oli paikallisten vastalause mediassa käydylle keskustelulle siitä, ettei vastaanottokeskus kuulu Punavuoreen. RHC:n vapaaehtoiset pyrkivät toiminnallaan toivottamaan pakolaiset tervetulleiksi asuinalueelleen.

Yllä mainittujen projektien ja yhteisön tarkoituksena on tutustua pakolaisuuteen inhimillisistä näkökulmista ja pakolaisiin yksilöinä. Uskommekin yleisen käsityksen pakolaisuudesta uhkana perustuvan hyvin pitkälti tietämättömyyteen. Pakolaisuuden käsittäminen pelkäästä uhkavana ilmiönä peittää alleen sen oleellisimman; ihmiset jotka joutuvat lähtemään omasta maastaan siellä koetun uhan vuoksi. Siksi meistä onkin tärkeää tukea toimintaa, joka antaa pakolaisille puheenvuoron ja kasvot.

Käsityöt voi ymmärtää maailmanlaajuisena ilmiönä. Pata, sandaali ja virkattu teltta- projektin "virkattu teltta"- osuus pohjautuukin ajatukselle siitä, että kaikkialla maailmassa naiset tekevät jonkinlaisia käsityöitä. Näiden käsityöiden esittäminen tilataideteoksen muodossa, voi herättää katsojan ajattelemaan käsityöiden tekijää. Kuka hän on, ja miten hän on oppinut taitonsa? Missä tekniikkaa harjoitetaan ja mihin tekelettä käytetään? Nämä kysymykset johdattavat näkijän parhaimmillaan matkalle, jolla hän tutustuu käsityön tehneeseen pakolaiseen.

Asioiden esittäminen vaihtoehtoisella tavalla, esimerkiksi taiteen kautta, on mielestämme tehokas tapa lähestyä mediassa ja politiikassa vaikeaksi käsitettyä aihetta erilaisesta näkökulmasta. Uudenmaankadun käsityöpajalla tutustuimme naiseen käsityöiden kautta, nyt he saavat mahdollisuuden kertoa itsestään laajemmin Pata, sandaali ja virkattu teltta - projektin kautta. Toivottavasti edes osa teoksen näkijöistä oivaltaa sen, minkä me olemme oivaltaneet käsityöpajojen aikana: kaikki me olemme ihmisiä samoine tarpeinemme, riippumatta siitä missä olemme syntyneet ja mihin elämämme meidät on johdattanut. Ja muistakaamme vielä se, että elämä ei aina tarjoa suotuisia vaihtoehtoja kotiin jäämiselle. Toisinaan koti pitää löytää muualta. Sitä etsiessä voi löytää itsensä jopa täältä kylmästä Pohjolasta.

LÄHTEET

Aalto, M. 2000. Ryppäästä ryhmäksi. 3.painos, Tammer-Paino Oy.

Enoranta, T. 2007b. Johdanto. Teoksessa Enoranta, Teija (toim.) Elämänhallinnasta empowermenttiin - tue turvapaikanhakijan toimintaa. Kansalais- ja työväenopistojen liitto KTOL. Cityoffset oy, Tampere. Sivut: 9-17.

Enoranta, T. 2007d. Turvapaikanhakijan valmiuksista. Teoksessa Enoranta, Teija (toim.) Elämänhallinnasta empowermenttiin - tue turvapaikanhakijan toimintaa. Kansalais- ja työväenopistojen liitto KTOL. Cityoffset oy, Tampere. Sivut: 66-69.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 4. painos, Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Haavikko A. & Bremer, L. 2009. Ulkoisesti erilaisia sisäisesti samanlaisia. Opas mielenterveys-työhön yli kulttuurirajojen. SP-panio Oy.

Himananen, M. & Könönen, J. 2010. Maahanmuuttopoliittinen sanasto. Hansaprint Oy, Vantaa.

Joronen, T. 2009. Maahanmuuttajien vapaa-aika ja kulttuuripalvelut pääkaupunkiseudulla. Edita Prima, Helsinki.

Kaukkila V. & Lehtonen E. 2008. Ryhmästä enemmän. Laadukasta kulttuuria vapaaehtoistyöhön -hanke. Suomen Mielenterveysseura. 2. painos, Hansaprint Oy.

Keskinen, S. Rastas, A. & Tuori, S. Suomalainen maahanmuuttokeskustelu tienhaarassa. Teoksessa En ole rasisti, mutta.. Vastapaino, Tampere 2009. Sivut 7-24.

Kopakkala A. 2005. Porukka, jengi, tiimi. Ryhmädynamiikka ja siihen vaikuttaminen. Edita Prima Oy. Helsinki 2005.

Löytty, O. 2008. Maltillinen hutu. Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Matikainen, J., Pärnänen, O. & Åberg, L. 2009. Kansalaisjärjestöt ja turvapaikkakeskustelu. Teoksessa Keskinen, S., Rastas, A. & Tuori, S. (toim.) En ole rasisti, mutta.. Vastapaino, Tampere.

Onnismaa, Pasanen & Spangar, 2000. Ohjaus ammattina ja tieteenalana 1 - ohjauksen lähestymistavat ja ohjaustutkimus. WS Kookwell Oy, Juva.

Pehkonen, A. 2006. Maahanmuuttajan kotikunta. Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala.

Repo-Kaarento, S. 2007. Innostu ryhmästä. Miten ohjata oppivaa yhteisöä. Dark OY, Vantaa 2007. Sivut: 18-31.

Riikonen, E. 2000. Henkinen hyvinvointi, voimanlähteet, kuntoutuminen. Teoksessa Onnismaa, Pasanen & Spangar. Ohjaus ammattina ja tieteenalana 1 - ohjauksen lähestymistavat ja ohjaustutkimus. WS Kookwell Oy, Juva. Sivut: 41-56

Romppanen, J. & Varjonen, S. 2010. Identity Search. Tarina Kustannus.

Räty, M. 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Tammi, Helsinki.

Teiss, K. 2007a. Turvapaikanhakijanaiset näkyväksi voimauttavassa koulutuksessa. Teoksessa Enoranta, Teija (toim.) Becoming More Visible. Tue turvapaikanhakijan toimintaa - hyvät käytännöt. Kansalais- ja työväenopistojen liitto KTOL. Cityoffset oy, Tampere. Sivut 18-31.

Tuominen, R. (toim.) 1998. Kulttuurien kohtaaminen terveysdenhuollossa. WSOY, Juva

Vahala, H. (toim.), 2003. Elämän Kevät. Luovuuden kautta kasvuun. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Viitaniemi, S. 2003. Sanoista lohtu ja ilo. Teoksessa Vahala, H. (toim.) Elämän Kevät. Luovuuden kautta kasvuun. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Viljakainen, T. 2007c. Elämänhallintatyön jäljillä: opiskelu turvapaikanhakijan voimautumisen tukena. Teoksessa Enoranta, Teija (toim.) Becoming More Visible. Elämänhallinnasta empowermentmenttiin - tue turvapaikanhakijan toimintaa. Kansalais- ja työväenopistojen liitto KTOL. Cityoffset oy, Tampere. Sivut: 72-92.

Vilikka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Vilikka, H. Tutki ja havainnoi. 2006. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.

Virtanen Hannu, 2009. Selkokielen käsikirja. Esa Print Oy, Tampere 2009.

Sähköiset lähteet:

Bowley, J. 2006. Working with asylum seekers. Teoksessa Nicholas Tarrier (toim.) Case Formulation in Cognitive Behaviour Therapy. The treatment of challenging and complex cases. Sivut 330-336. Viitattu 1.2.11

http://www.google.com/books?hl=fi&lr=&id=FxVfhYZGuTwC&oi=fnd&pg=PA330&dq=working+with+asylum+seekers&ots=tAmMael4vF&sig=t5Bj8_pHCPHu8QvQOPZweSb6ENM#v=onepage&q=working%20with%20asylum%20seekers&f=false

Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta, 1999. Viitattu 3.2.2011:

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990511?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=Asetus%20maahanmuuttajien%20kotouttamisesta%20ja%20turvapaikanhakijoiden%20vastaanotosta%20>

Maahanmuuttovirasto. Viitattu 15.10.10:

www.migri.fi/netcomm/content.asp?path=8,2476,2791,2792

www.migri.fi/netcomm/content.asp?article=3127

Maahanmuuttovirasto, Pyykkönen 2010. Viitattu 3.11.10:

<http://www.migri.fi/netcomm/content.asp?article=4052>

Pakolaisapu ry 2009. Viitattu 3.11.10:

http://www.pakolaisapu.fi/faq/termit_tutuiksi/

Pakolaisneuvonta ry 2009. Viitattu 3.11.10:

http://www.pakolaisneuvonta.fi/index_html?lid=106&lang=suo

Pitkänen, N. Käsityö osana vastaanottokeskusten opinto- ja työtoimintaa. Monikulttuurinen käsityö 2003-2005 hanke.

http://www.ktolhanke.net/moku/docs/File/MOKU_hyvat-kaytannot.pdf

Shiffa ry. Viitattu 25.10.10 <http://www.shiffa.org/>

Säkkinen, Krista 2010. "Mielellään osallistutaan" - Kontioniemen vastaanottokeskuksen somali- ja kurdiasukkaiden vapaaajanviettoiveiden kartoittaminen. Viitattu 3.2.2011

https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/14936/sakkinen_krista.pdf?sequence=1

Tampereen yliopisto, hoitotieteen laitos. Tuumasta tekstiksi. Viitattu 3.11.10:

<http://www.uta.fi/laitokset/hoito/wwwoppimateriaali/luku1c.html>

LIITTEET

Liite 1 Tutkimuslupa



Helsingin kaupunki
Sosiaalivirasto

Helsingfors stad
Socialverket

**TUTKIMUSLUPA-
HAKEMUS**

**ANSÖKAN OM
FORSKNINGS-
TILLSTÄND**

6

<p>15 PÄÄTÖS BESLUT</p>	<p><input checked="" type="checkbox"/> 1 Tutkimuslupa myönnetään esitetyssä muodossa <i>Forskningsstillstånd beviljas enligt framställningen</i></p> <p><input type="checkbox"/> 2 Tutkimuslupa myönnetään seuraavin ehdoin: <i>Forskningsstillstånd beviljas på följande villkor:</i></p> <p><input type="checkbox"/> 3 Lupa tietojen saantiin salassa pidettävistä asiakirjoista ja henkilörekistereistä myönnetään sosiaaliviraston tutkimuksen yhteyshenkilön kanssa erikseen sovitussa laajuudessa. Käyttöoikeudet yksilöidään erikseen lomakkeella "Käyttöoikeus ja vaihtolositumus" <i>Tillstånd att erhålla data ur sekretessbelagda dokument och personregister beviljas i den omfattning man separat avtalat om med undersökningens kontaktperson på socialverket. Åtkomsträttigheterna specificeras skilt på blanketten "Käyttöoikeus ja vaihtolositumus"</i></p> <p><input type="checkbox"/> 4 Tutkimuslupahakemus hylätään, perustelut: <i>Ansökan om forskningsstillstånd avslås med följande motiveringar:</i></p>
<p>16 PÄÄTÖKSEN- TEKIJÄ BESLUTS- FATTARE</p>	<p>Päätöspäivämäärä <i>Beslutsdatum</i></p> <p>Päätöksentekijän allekirjoitus, sen selvitys ja virka-asema <i>Beslutsfattarens underskrift, namnförtydligande och tjänsteställning</i></p> <p>18.11.10 LEILA PÄÄVÄINEN KS ALUAS</p>
<p>17 PÄÄTÖKSEN JAKELU DISTRIBUTION AV BESLUTET</p>	<p><input checked="" type="checkbox"/> Hakijalle <i>Till den sökande</i></p> <p><input type="checkbox"/> Yhteyshenkilölle <i>Till kontaktpersonen</i></p> <p><input type="checkbox"/> Kehittämispalveluun <i>Till utvecklingsservicen</i></p> <p><input type="checkbox"/> Muualle, mihin/kenelle <i>Till övriga, vem</i></p> <p>Annie Kallanen</p>
<p>18 LIITTEET BILAGOR</p>	